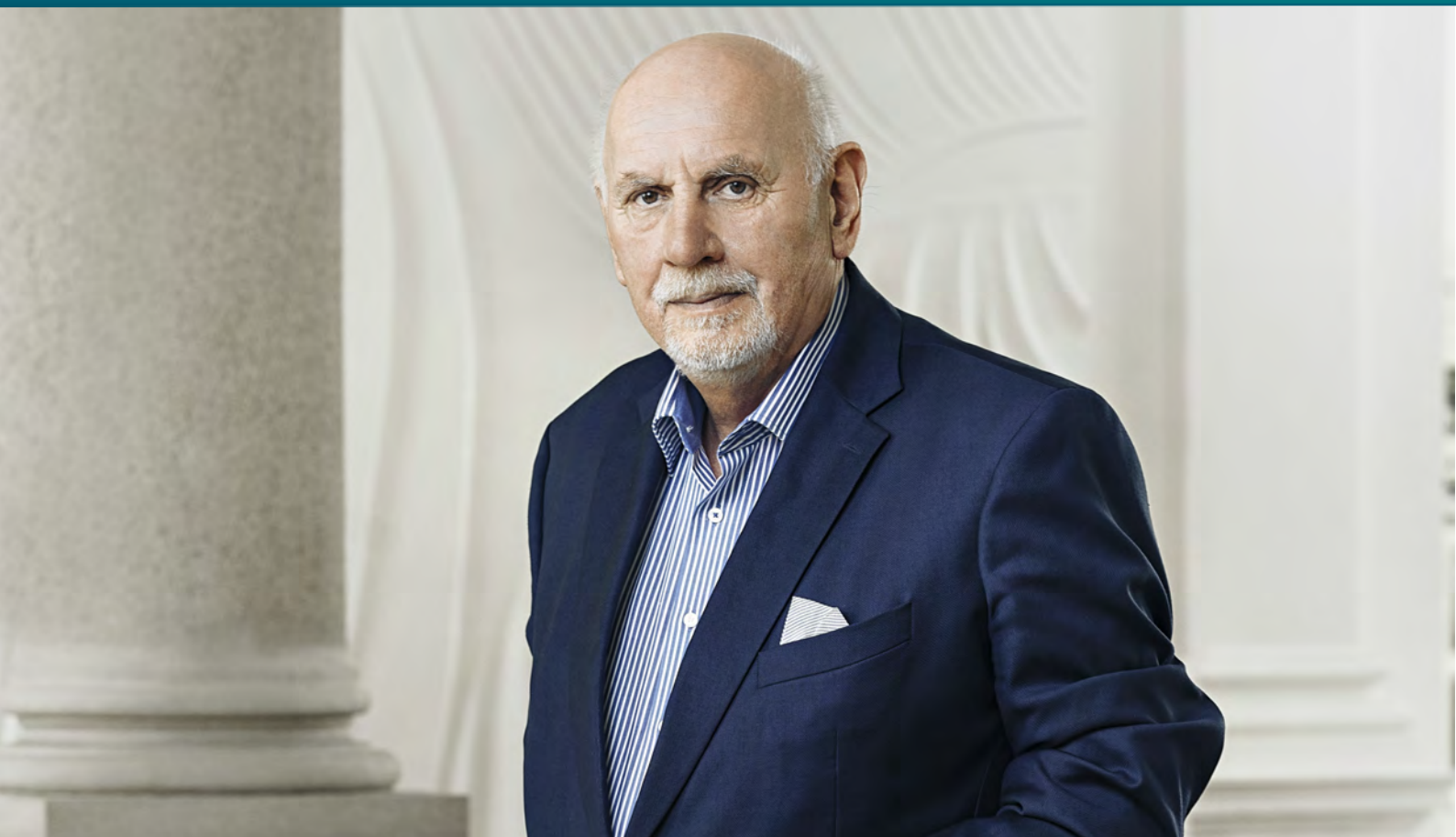

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRACII

Bulletin lidských práv

Vážené dámy a pánové,

v těchto dnech si připomínáme již třicet let od listopadových událostí roku 1989. K této příležitosti jsme o úvodní příspěvek pro čtenáře Bulletinu požádali skutečně výjimečnou osobnost. Předseda Ústavního soudu ČR Pavel Rychetský byl nejen přímým účastníkem listopadových událostí, ale následující roky se rovněž aktivně podílel na vytváření nejprve československého a poté českého právního řádu. Od svého jmenování předsedou Ústavního soudu v roce 2003 se věnuje ochraně ústavy a základních práv. Jaké jsou jeho vzpomínky na události roku 1989 a následné právní výzvy?

Pokračujeme sekci Mezinárodní trestní spravedlnost, ve které se Barbora Valíková věnuje případu obnoveného soudního řízení bývalého rwandského ministra. Zuzana Malá poté přibližuje podnět k Mezinárodnímu trestnímu soudu, který se týká smrti migrantů ve Středozemním moři.

Karolina Michková z evropské sekce vysvětluje stanovisko generálního advokáta Soudního dvora EU k nezávislosti polské justice.

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva se Martin Pracný zaměřuje na krizi ve Venezuele a ústavní aspekty tamní koexistence dvou prezidentů.

Česká sekce ve věnuje sametové revoluci. Zdeněk Nevřivý a Gabriela Štvrtňová jakožto „porevoluční děti“ krátce představují svůj pohled na tehdejší události. Aneta Frodlová následně přibližuje průběh demokratických změn ve státech nynější Visegrádské čtyřky – tedy v Maďarsku, Polsku a tehdejší Československu.

Pěkné třicetiny naší svobody Vám přeje

za Centrum pro lidská práva a demokracii

Jan Lhotský

Obsah

Téma	3
• Proměny právního řádu po listopadu 1989 aneb hrst osobních vzpomínek	3
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	10
• Případ bývalého rwandského ministra: odvolání výpovědí jako důvod k přezkumu	10
• Mohl by Mezinárodní trestní soud vyšetřovat představitele EU za smrt uprchlíků ve Středozemním moři?	12
• Prokurátorka Fatou Bensouda požádala o schválení vyšetřování situácie v Mjanmarsku a Bangladéši	15
2) Evropský systém ochrany lidských práv	16
• Stanovisko generálního advokáta Soudního dvora k nezávislosti polské justice: Výhra, nebo prohra pro soudce?	16
• Co všechno se dá dohledat pomocí internetového vyhledávače?	18
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	21
• Ozbrojený konflikt v Nigérii	21
• Tunisko si již podruhé svobodně zvolilo nového prezidenta i parlament	24
• Venezuelská prezidentská krize	27
4) Česká republika a lidská práva	29
• Sametová revoluce očima „porevolučních dětí“	29
• Sametová revoluce v zemích Visegrádské čtyřky	31
• Největší zásah do práva na informace od sametové revoluce?	34
Monitoring lidskoprávních publikací	37
Redakce Bulletinu	38

Titulní foto: Pavel Rychetský, autor: Tomáš Nosil, Hospodářské noviny (ořez na šířku)

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu** Centra najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Proměny právního řádu po listopadu 1989 aneb hrst osobních vzpomínek

Pavel Rychetský
Předseda Ústavního soudu ČR

Sedmnáctého tohoto měsíce uplyne třicet let od pádu minulého režimu v listopadových dnech roku 1989. To je příležitost k připomenutí významného fenoménu, kterým jsou proměny našeho právního řádu za 30 let, které od té doby uplynuly.

Téma je to natolik rozsáhlé, že je musím v následujících úvahách omezit na některé více méně fragmentární poznámky vycházející z mých vzpomínek zprvu místopředsedy federální vlády a předsedy její Legislativní rady, posléze z titulu téže funkce ve dvou českých vládách v letech 1998 – 2003, a na závěr z pozice soudu, který je naší ústavou povolán k výsostné ochraně ústavnosti právního řádu a základních lidských práv a svobod. Můj pohled tak bude do značné míry zatížen subjektivními pocity člověka, který byl náhle vržen do centra procesů, které měly normativní cestou vytvořit rámec totální proměny společnosti – prvních 15 let v roli pozitivního a druhých v roli negativního zákonodárce.

Míru mého subjektivního přístupu k dané tématice si v úvodu dovoluji demonstrovat na osobním zážitku, kterého se mi dostalo někdy koncem listopadu 1989, kdy jsem spolu s ostatními představiteli čerstvě zrozeného Občanského fóra seděl ve sklepení pražské Laterny Magiky, a netušili jsme, zda odtamtud naše cesta povede do vězení anebo do vlády. Náhle jsme obdrželi vzkaz z Československého rozhlasu, aby se nějaký představitel OF dostavil do živého vysílání – podotýkám, že až do tohoto okamžiku nám byl přístup do oficiálních médií znemožněn. Václav Havel tehdy řekl – „*tak tam Pavle jdi!*“ Byl to zážitek vskutku kuriózní – ve studiu proti mně seděli po dvou zástupcích za každou stranu Národní fronty (KSC, ČSL a ČSS) a účelem zřejmě bylo „odhalit a znemožnit“ OF jako rozvraceče státu. Pozoruhodné však bylo, jak na mne všichni společně útočili, že chceme vrátit továrny továrníkům a hrady a zámky aristokratům, a vlastně to věděli dřív než my. My jsme chtěli pouze svobodné volby, které teprve vyjeví vůli po systémových změnách. Mimochodem – ten pořad dostal název Radioforum a pod tímto názvem pak fungoval celá následující desetiletí.

Pavel Rychetský [1]

Počátky demokracie a změny ústavy

Nastalo období celkové transformace právního, politického a společenského systému, které opět paradoxně započalo možno říci „z druhé strany“, když ještě ten starý národně frontovní federální parlament snad jednomyslně, jak byli naučení, již 29. listopadu z ústavy vypustil čl. 4 o vedoucí úloze KSČ.

Proces celkové transformace právního řádu lze systematicky rozčlenit do několika samostatných bloků, které však probíhaly prakticky souběžně. Prvým z nich byly změny ústavního systému a legislativní zakotvení základních lidských práv a svobod, druhým náprava, respektive zmírnění křivd minulého režimu a třetím vytvoření právního prostředí pro přechod k tržní ekonomice. Prakticky všechny tyto zásadní legislativní kroky se podařilo realizovat v krátkém období existence společného československého státu do jeho rozpadu.

V této souvislosti si dovoluji zmínit ještě jednu kuriózní příhodu. Nově vyjednaná federální vláda byla

Sametová revoluce [2]

prezidentem Husákem jmenována na den lidských práv 10. prosince 1989, přičemž jednou z podmínek OF bylo, že prezident republiky vzápětí po jejím jmenování podá demisi, jak též učinil. K volbě Václava Havla prezidentem došlo 29. prosince, přičemž ještě den před volbou – 28. prosince – byl přijat ústavní zákon č. 183/89 Sb. o kooptaci poslanců. V průběhu jeho projednávání – kdy jsem seděl v novém sídle OF, Špalíčku na Václavském náměstí – mi z Federálního shromáždění telefonoval jeden z jeho místopředsedů s tím, že se obávají, zda pan Václav Havel bude ochoten složit ústavní slib v dosavadním znění. Inu – nadiktoval jsem mu nový text slibu, z něhož jsem vypustil slova o věrnosti socialismu a Federální shromáždění jej obratem odhlasovalo – tak vznikl ústavní zákon č. 182/89 Sb.

Spíš mezi kuriozity patří i dva ústavní zákony, kterými se měnil název našeho státu – napřed dne 29. března 1990 ústavním zákonem č. 81/90 Sb. na Československá federativní republika a vzápětí 20. dubna (ústavní zákon č. 101/90 Sb.) ten tzv. pomlčkový – na Česká a Slovenská Federativní Republika. Patrně žádný jiný stát nepřijal v tak krátkém časovém rozmezí takové množství novelizací ústavy a samostatných ústavních zákonů jako Československo ve třech letech po pádu minulého režimu, a nakonec včetně ústavního zákona o svém vlastním zániku.

Některé z nich ovšem představovaly zásadní strukturální změnu našeho systému – zmíním tedy alespoň ústavní zákon č. 14/90 Sb. o odvolávání poslanců, ústavní zákon č. 100/90 Sb., kterým byly změněny čl. 7 až 15 Ústavy o vlastnictví a tento institut byl očištěn od různých forem vlastnictví preferující vlastnictví socialistické před individuálním a byla zajištěna rovnost vlastníků a jejich ochrana. Dvěma ústavními zákony (496 a 497 z 15.12.1990) byl navrácen majetek KSČ a SSM lidu, sérií ústavních zákonů byly nově upraveny kompetence mezi federací a republiky, ústavním zákonem č. 91/91 Sb. byl zřízen federální Ústavní soud.

Již během prvních tří měsíců roku 1990 byly přijaty zákony o politických stranách, o sdružování občanů, o právu shromažďovacím a právu petičním a zákony volební. Vytvoření zákonného a ústavního rámce všech základních lidských práv a svobod bylo završeno přijetím Listiny základních práv a svobod dne 9. ledna 1991.

Zmírnění křivd minulého režimu

Významnou roli sehrál druhý legislativní blok – celé rehabilitační a restituční zákonodárství z let 1990 až 1992. Převratný byl již zákon č. 119/1990 Sb.

z 23. dubna 1990 o soudní rehabilitaci, kterým byly zrušeny ex lege desetitisíce a možná i statisíce trestních rozsudků z období komunistického režimu bez přezkumného řízení a s účinností ex tunc – například všechny tzv. stodevítky – kdo si to nepamatuje, šlo o trestný čin opuštění republiky. U celé řady ostatních zákon otevřel cestu k přezkumnému řízení a rehabilitaci ve zjednodušeném procesu. Soudím, že tato norma je naprostým unikátem v legislativě napříč evropskou i světovou civilizací.

Ostatně svým způsobem unikátní bylo i restituční zákonodárství, a to jak rozsahem zmírňování majetkových i dalších křivd, tak konstrukcí rozhodného období a vymezením povinných a oprávněných osob. Zatím co ve vztahu k vybraným právníkům osobám (zejména církvím, řeholním řádům a kongregacím) se šlo cestou výčtových zákonů, u fyzických osob a některých dalších subjektů se založil speciální nárok, zpětně byly odstraněny prekluzivní, promlčecí či vydržecí lhůty a v propadných lhůtách byl upraven proces uplatňování restitučních nároků.

V této souvislosti mohu přičinit jednu osobní vzpomínku. Problematika restitucí byla předmětem sporů od počátku – tehdejší ministr financí Václav Klaus upřednostňoval rychlou a okamžitou masivní privatizaci a ve federální vládě nebyl – mírně

řečeno – příznivcem žádných majetkových restitucí ani v naturální ani ve finanční podobě. Návrh zákona o mimosoudních rehabilitacích přijatého posléze jako zákon č. 87/1991 Sb. jsem proto do vlády napřed předložil pouze formou otázek:

- Souhlasíme s potřebou nápravy či zmírňování majetkových a ostatních křivd způsobených v minulosti?
- Pokud ano, budou restituce majetkových konfiskací mít podobu naturální a finanční pouze tam, kde nebude možné faktické vrácení majetku?
- Jaké bude rozhodné období – od února 1948 do konce roku 1989, anebo půjdeme i před toto datum?
- Jak vymežíme právní tituly konfiskace?
- V jakém rozsahu vymežíme okruh oprávněných osob? Pouze původní vlastníky a jejich potomky v linii přímé?
- Bude jednou z podmínek jejich aktivní legiti-mace státní občanství a trvalý pobyt na území ČSFR?

Budova Ústavního soudu ČR [3]

Václav Havel na oslavách 17. listopadu v roce 2009 [4]

- V jakém rozsahu vymezíme okruh osob povinných? Pouze stát, anebo i osoby fyzické, které konfiskovaný majetek nabyly od minulého režimu v rozporu s dobrými mravy a byly zvýhodněny?
- Jak vymezíme rozsah finančních kompenzací?

O každé otázce zvláště pak členové federální vlády hlasovali a výsledek znáte – byl jím tzv. velký restituční zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích.

Skutečně bychom jen velmi obtížně hledali napříč světovou legislativou tak rozsáhlé restituční zákonodárství, i když je smutné, že některé restituční spory nejsou dosud před našimi soudy ukončené.

Vytvoření právního prostředí pro přechod k tržní ekonomice

Samostatnou kapitolu pak tvoří blok legislativních kroků, které měly za cíl vytvořit legislativní most z centrálně plánovaného hospodářství do prostředí fungující tržní ekonomiky. I zde jsme svědky dvou souběžně probíhajících zákonodárných kroků – na jedné straně normy velmi exotické – nucenou transformaci tzv. socialistických organizací (státních pod-

niků, komunálních podniků a družstevních podniků) cestou jejich nařízené hromadné privatizace.

Vzpomenou pouze tzv. zákon o velké privatizaci č. 92/91 Sb., který všechny státní podniky překlopil do formy akciových společností, nařídil jim zpracovat na sebe samotné privatizační projekty a odstartoval jejich prodej – ať již cestou kuponové privatizace, nebo přímým prodejem. Tento zákon však záhy po svém přijetí – tentokrát již na půdě České národní rady – vyloučil jakýkoli správní nebo soudní přezkum privatizačních rozhodnutí a dokonce dodatečným legislativním zásahem byla zrušena ručební povinnost Fondu národního majetku za závazky privatizovaných státních podniků. A to ačkoliv pouze kuponovou privatizací prošlo celkem 80 % národního majetku.

Masové privatizaci předcházela zákon č. 427/90 Sb. o tzv. malé privatizaci, podle něhož se dražily tzv. provozní jednotky státních a komunálních podniků v oblasti služeb a obchodu, jehož přijetí bylo doprovázeno sporem o to, zda vydražitelé budou povinni prokazovat původ použitých finančních prostředků. Tehdy poprvé zazněla z úst jednoho politika věta „nevím, co to jsou špinavé peníze“.

Cílem těchto tohoto prvního kroku byla privatizace veškerého podnikání v duchu zásady – „stát neumí

hospodařit a všechny problémy vyřeší úplná privatizace“, což vlastně byla opačná, ale stejně zjednodušující zásada pouónorového vývoje, podle níž mělo „znárodnění všechno vyřešit“.

Nehodlám z tohoto místa vypočítávat všechny negativní dopady překotné a hromadné privatizace veškerých forem podnikání, i když například privatizace přirozených síťových monopolů, zejména vodovodů a kanalizací, rozvodných sítí, dobývání nerostných surovin bez úpravy horního zákona a některých dalších činností, které by si zasloužily formu veřejnoprávních korporací, by byla nepochybně moudřejší.

Jedna dimenze těchto procesů však byla nezbytná – nebylo možné privatizovat ekonomiku bez vytvoření standardního právního prostředí. A to neexistovalo – měli jsme občanský zákoník se službami, ale bez klasických institutů, počínaje vymezením právnických a fyzických osob, základními principy věcných práv, smluvního a závazkového práva, bez klasické úpravy držby, zástavního práva, věcných břemen, práva zadržovacího a celé další řady institutů. Měli jsme hospodářský zákoník, který však nebyl soukromoprávním kodexem, ale imperativní normou doprovázenou sérií kogentních vyhlášek obsahujících tzv. základní podmínky dodávek pro všechny druhy podnikání. Bylo tak třeba zásadním způsobem novelizovat civilní právo.

Velkou novelu občanského zákoníku (zákon č. 509/1991 Sb.) zpracovali dva významní civilisté – profesor Viktor Knapp a profesor Karol Plank. Souběžně připravil tým profesora Stanislava Stuny nový obchodní zákoník (zákon č. 513/91 Sb.). Při přípravě těchto základních pilířů soukromého práva jsme si ovšem uvědomili, že náš právní řád postrádá řadu dalších norem, bez nichž se tržní ekonomika neobejde. Tak byly v rychlém sledu předloženy a přijaty i zákony č. 104/90 Sb., o akciových společnostech, zákon č. 105/90 Sb., o soukromém podnikání občanů, zákon č. 63/91 Sb. o ochraně hospodářské soutěže, zákon č. 328/91Sb., o konkursu a vyrovnání, zákon č. 455/91 Sb., živnostenský zákon a zákon č. 248/92 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech. Tyto změny byly završeny novým zákonodárstvím o bankách, burze, cenných papírech a nahrazení soustavy hospodářské arbitráže specializovaným obchodním soudnictvím.

Cílem politické a ekonomické reformy po listopadu 1989 bylo vybudování moderní společnosti, zalo-

Tisíce lidí si 17. listopad připomínají každoročně [5]

žené na úctě k člověku, na respektování jeho občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv ve svobodné tržní ekonomice. Kráčeli jsme přitom nevyšlapanou cestou, při které zdrojem a inspirací legislativních kroků byla jakási kombinace osvědčených historických právních institutů s moderními jevy v právu druhé poloviny dvacátého století, vycházejícími z materiálního pojetí demokratického právního státu a z ochrany svobody jednotlivce a autonomie jeho vůle. Soudím, že přes některé neúspěchy – zejména v oblasti privatizace národního majetku – jsme obstáli.

Zpátky do Evropy

Záhy po rozdělení společného československého státu na dvě nástupnické republiky jsme stáli před další výzvou. Šlo o reálné naplnění hesla Občanského fóra z prvních svobodných voleb v roce 1990, které znělo „zpátky do Evropy“. V lednu 1996 Česká republika požádala o přistoupení k Evropským společenstvím. Následně byla v březnu 1998 zahájena jednání o podmínkách členství v ES, která byla zakončena na summitu v Kodani v prosinci 2002.

V oblasti legislativy šlo opět o grandiózní úkol – realizovat harmonizaci českého práva s *acquis communautaire*. Z Bruselu byla zavedena jednosměrná elektronická komunikační linka, kterou k nám proudily tisíce stran textů komunitárního práva vytvářeného v rámci společenství od Římské smlouvy z roku 1958. A jejich transpozice do českého právního řádu byla nutným předpokladem pro

splnění předvstupních podmínek, bez níž by naše republika neměla šanci k ES přistoupit.

Z Bruselu přijížděli různí komisaři nás zkoušet, zda jsme způsobilí do evropské rodiny přistoupit. Vzpomínám si na jedno soukromé setkání s pražským velvyslancem ES Ramiro Cibrianem, kterému jsem v záchvatu upřímnosti pověděl: „*Víte Vaše excelence, my máme doma skoro osmnáctiletou dceru. Ta má pejsky a želvičku, ale zatím žádného chlapce. Ale jednou při nějakém nedělním obědě nám jistě řekne – milí rodičové, budu se vdávat. A my si v tu ránu začneme pokládat otázky. Kdo to je? Kolik mu je let? Jaké má vzdělání? Čím se živí? Hodí se do naší rodiny? A přesně tak se k nám chová Evropská komise. Kádruje nás a prověřuje.*“

Harmonizace českého právního řádu s komunitárním evropským právem nebyla jednoduchá. Jednak není komunitární právo systematicky uspořádáno do tradičních odvětvových celků, ale je složeno z tisíců fragmentovaných nařízení a směrnic, ale především samotný transpoziční proces předpokládal primární selekci a gesci mezi rezortní ministry.

Prvním krokem byla selekce – vyřešení otázky, zda příslušná norma v našem právním řádu skutečně chybí, anebo zda jde o instituci, kterou máme již od nepaměti. Druhým krokem bylo posouzení, do které části právního řádu a v jaké normativní podobě k transpozici má dojít, přičemž jsme neustále zápolili s čl. 4 Listiny základních práv a svobod, podle něhož mohou být povinnosti ukládány toliko zákonem, respektive na základě zákona a v jeho mezích. A třetím krokem bylo určení, kterému re-

Ilustrační foto [6]

sortnímu ministru spadá povinnost normativní implementace do gesci. Výsledky tohoto snažení pak direktorát příslušného komisaře zkontroloval a oznámkoval. Dnes mohu konstatovat, že jakýsi patronát Bruselu byl v tomto případě zcela na místě.

Evropské právo z pohledu Ústavního soudu

Na závěr mi dovozte malou poznámku z pozice ústavního soudnictví, ke kterému jsem přešel necelý rok před přistoupením České republiky k ES, nyní po Lisabonské smlouvě EU. Český Ústavní soud se musel a dosud musí v souvislosti s naším členstvím v EU vypořádat s celou řadou systémových otázek:

- Má evropské právo absolutní přednost před právem vnitrostátním?
- Je evropské právo anebo jeho část – třeba primární právo, zejména smlouvy, součástí našeho ústavního pořádku, když o přistoupení rozhodli občané zatím v jediném referendu, které se u nás konalo?
- Je evropské právo právem mezinárodním podle čl. 1 odst. 2 Ústavy?
- Anebo je evropské právo pro ÚS alespoň referenčním kritériem při přezkumu ústavnosti norem?
- Je ÚS soudem „poslední instance“, který je podle čl. 267 Smlouvy o fungování EU povinen položit k Soudnímu dvoru EU předběžnou otázku?

Dříve, než se pokusím nastínit odpovědi, je třeba vyřešit jednu doktrinní otázku. Celá dosavadní judikatura ÚS (např. nálezy cukerné kvóty – Pl. ÚS 50/04, oba lisabonské nálezy, nález k evropskému zatykači atd.) vycházela z paradigmatu, že existují dva separované právní systémy – národní a evropský. Národní je pod kontrolou a derogací kompetencí Ústavního soudu, evropský patří výlučně do kompetence Soudního dvora EU v Lucemburku. V duchu této doktríny Ústavní soud až dosud přezkoumával napadené části právního řádu, které vznikly cestou implementace komunitárního práva, pouze z hlediska ústavnosti vnitrostátní legislativní procedury jejich přijetí. Odmítal se tedy věnovat materiálnímu přezkumu obsahu napadené normy, což mu mimochodem umožňo-

valo vyhnout se povinnosti položení předběžné otázky k ESD.

Když si dnes klademe otázku po udržitelnosti do-
savadního doktrinárního přístupu, vycházejícího
z existence dvou nezávislých a oddělených právních
systémů (národního a evropského), v jehož důsled-
ku ÚS nemůže materiálně přezkoumávat ustanove-
ní implementovaná z evropského práva, nemůžeme
ji odpovědět jinak, než tak, že ji odmítneme. Nejen
proto, že celá řada předpisů nevznikla transpozicí,
protože byla již před našim přistoupením tradiční
součástí českého potažmo československého práva,
ale též proto, že oba právní systémy již zcela pro-
rostly a prakticky nelze uvnitř českého práva mezi
nimi vést dělicí čáru. Je tedy nepochybné, že chce-
li si ÚS udržet svou primární kompetenci abstraktní
i konkrétní kontroly norem, bude muset s institutem
předběžné otázky pracovat.

Jak to tedy je s otázkami, které jsem nastínil?

Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně artiku-
luje prioritu evropského práva před právem vnit-
rostátním, avšak několikrát (zejména v obou lisa-
bonských nálezech) zdůraznil význam čl. 9 odst.
2 Ústavy s tím, že samozřejmě nemůže žádné roz-
hodnutí či akt EU zrušit pro rozpor s ústavním po-
řádkem, avšak s výhradou, že v krajním případě je
může označit za neúčinné při vnitrostátní aplikaci.
Ač tedy referenčním rámcem přezkumu Ústavním
soudem zůstávají normy ústavního pořádku, ne-
může Ústavní soud zcela přehlížet dopad komu-
nitárního práva na tvorbu, aplikaci a interpretaci
vnitrostátního práva, a to v oblasti právní úpravy,
jejíž vznik, působení a účel jsou bezprostředně na-
vázány na komunitární právo.

Na otázku, zda je evropské právo právem meziná-
rodním podle čl. 1 odst. 2 Ústavy s bezprostřední
vnitrostátní platností a účinností, anebo zda pro
jeho aplikaci vnitrostátními orgány je třeba prima
facie vycházet z čl. 10 a čl. 10a Ústavy, jsou v te-
orii i praxi časté obě odpovědi. Nepochybné ov-
šem je, že do našeho vnitrostátního právního řádu
vstoupila s přímými účinky přinejmenším Listina
základních práv Evropské unie a doplnila tak úsilí
o naplňování imperativu listopadu 1989 o vytvoření
svobodné demokratické společnosti založené na
úctě k lidským právům a svobodám. Imperativu,
který vychází z principu univerzality, nezczitelnos-
ti a nedotknutelnosti přirozených a nezadatelných

práv a svobod člověka jako svorníku, který má pří-
nést světu – nebo alespoň Evropě – mír a stabilitu,
harmonii a jistotu ve vzájemnosti a vrátit člověku
důstojnost v jeho pozemské existenci.

Oživení a rozšíření těchto hodnot – za předpokladu
jejich společného sdílení – znamenalo a stále zna-
mená novou naději. Naději, že myšlenka důstojnosti
každé lidské osobnosti, zaručené uznáním jejich
základních práv a svobod, dokáže oslovit i nesčetné
lidi žijící dosud v rozdílných kulturách, nábožen-
stvích i tradicích, kteří nejednou měli nebo dosud
mají pádné důvody si vzájemně nedůvěřovat.

Fotografie

- [1] Pavel Rychetský, zdroj: © Ústavní soud
- [2] Sametová revoluce, zdroj: en.wikimedia.org, CC BY 4.0
- [3] Budova Ústavního soudu ČR, zdroj: © Ústavní soud
- [4] Václav Havel na oslavách 17. listopadu v roce 2009, zdroj: cs.wi-
kimedia.org, CC BY-SA 2.5
- [5] Tisíce lidí si 17. listopad připomínají každoročně, zdroj: com-
mons.wikimedia.org, CC BY-SA 3.0
- [6] Ilustrační foto, zdroj: flickr.com, CC BY-NC-SA 2.0
- [7] Pavel Rychetský, autor: Tomáš Nosil, Hospodářské noviny

Pavel Rychetský [7]

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Případ bývalého rwandského ministra: odvolání výpovědí jako důvod k přezkumu

Barbora Valíková

Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály v září potvrdil rozsudek v případě Augustina Ngirabatware odsouzeného za podněcování ke genocidě. Ngirabatware se domáhal přezkumu případu, neboť čtyři klíčoví svědci měli stáhnout své výpovědi proti obžalovanému. Jedná se o první případ, kdy odsouzený Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu dosáhl přezkumu.

Proces s Augustinem Ngirabatwarem

Ngirabatware byl zatčen v Německu v roce 2007 a odsouzen Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu o pět let později. Dle rozsudku se měl jakožto ministr plánování v přechodné vládě dopustit v roce 1994 přímého a veřejného podněcování ke genocidě, a to ve svém projevu na silničním zátarasu v ulici Cyanika-Gisa. Ngirabatware byl také usvědčen z napomáhání genocidě skrze distribuci zbraní milicím na dvou zátarasech v Nyamyumbě.

Část komplexu Mechanismu v Arushi, Tanzánie [1]

Augustin Ngirabatware [2]

Dle prvoinstančního rozsudku byl Ngirabatware odsouzen také za spolupachatelství znásilnění jako zločinu proti lidskosti. V rozsudku, který v roce 2014 vydala odvolací komora Mezinárodního reziduálního mechanismu pro trestní tribunály (dále jen Mechanismus), [1] však byl obviněný v tomto bodě zproštěn viny a jeho trest byl snížen z 35 let na 30. V ostatních bodech zůstal původní rozsudek z roku 2012 nezměněn. Jednalo se zároveň o první rozsudek, který nově založený Mechanismus vynesl.

Přezkum případu a rozhodnutí Mechanismu

V roce 2016 Ngirabatware požádal o přezkum rozsudku. Důvodem k tomuto kroku bylo stažení výpovědi čtyř svědků obžaloby. Jelikož se jednalo o klíčové svědky, jejichž výpovědi přímo podporo-

Budova Mechanismu v Arushi, Tanzánie [3]

valy obvinění vznesená vůči obžalovanému, odvolací komora přijala požadavek na přezkum případu. Umožnila tak obhajobě i obžalobě předložit důkazy týkající se nových skutečností.

Slyšení se konalo až o tři roky později, v září 2019. Řízení proběhlo v arushské části Mechanismu v Tanzánii [2] a jednalo se o první použití tamní nové soudní síně k důkaznímu řízení. Odvolací komora označila Ngirabatwarův pokus dokázat, že čtyři klíčoví svědci skutečně pravdivě a upřímně odvolali své výpovědi, za nepřesvědčivý.

Podle soudců odvolání výpovědí provázely znepokojující okolnosti. Svědci měli buďto obdržet nebo požadovat finanční odměnu výměnou za odvolání a existovalo také podezření, že odvolání byla účelně zorganizována. Dva ze čtyř svědků navíc k překvapení přítomných zrušili svá odvolání v průběhu slyšení a znovu potvrdili pravdivost své původní výpovědi. Uvedli, že k podepsání dopisu, ve kterém se zříkali své výpovědi, byli donuceni a zastrašeni.

Odvolací komora tak dospěla k závěru, že důkazy předložené obhajobou byly nedostatečné a nepovažovala tudíž ani za nutné vyzvat obžalobu, aby předložila důkazy vyvracející tvrzení obhajoby. Ve svém rozhodnutí soudci potvrdili platnost rozsudku z roku 2014 a zachování trestu 30 let odnětí svobody.

Poznámky

- [1] V roce 2010 byl rezolucí Rady bezpečnosti č. 1966 ustanoven tzv. Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály. Účelem vzniku této instituce bylo přebrání a dokončení zbývajících agendy Mezinárodních trestních tribunálů pro Rwandu a bývalou Jugoslávii.
- [2] Mechanismus má dvě větve, jednu v nizozemském Haagu, druhou v tanzanské Arushi.

Zdroje

- International Residual Mechanism for Criminal Tribunals. Appeals Chamber to Deliver Judgement in the Ngirabatware Case on 27 September 2019 – Accreditation Procedure Now Open. 26. září 2019 (<https://www.irmct.org/en/news/19-09-27-appeals-chamber-deliver-judgement-ngirabatware-case-27-september-2019---accreditation>).
- International Residual Mechanism for Criminal Tribunals. The Appeals Chamber Renders a Review Judgement in the Case of Prosecutor v. Augustin Ngirabatware. 27. září 2019 (<https://www.irmct.org/en/news/19-10-22-appeals-chamber-renders-review-judgement-case-prosecutor-v-augustin-ngirabatware>).
- Nduwayezu, Balthazar. Former Rwandan Minister Ngirabatware Loses His Retrial. JusticeInfo. 30. září 2019 (<https://www.justiceinfo.net/en/tribunals/ictr/42496-former-rwandan-minister-ngirabatware-loses-his-retrial.html>).
- Rugiririza, Ephrem. First ICTR Review Trial for Former Rwandan Minister Ngirabatware. JusticeInfo. 16. září 2019 (<https://www.justiceinfo.net/en/tribunals/ictr/42364-first-ictr-re-trial-for-former-rwandan-minister-ngirabatware.html>).

Fotografie

- [1] Část komplexu Mechanismu v Arushi, Tanzánie, autor: Roman Boed, 4. březen 2019, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.
- [2] Augustin Ngirabatware, zdroj: IRMCT.
- [3] Budova Mechanismu v Arushi, Tanzánie, autor: Roman Boed, 5. březen 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0.

Mohl by Mezinárodní trestní soud vyšetřovat představitele EU za smrt migrantů ve Středoziemním moři?

Zuzana Malá

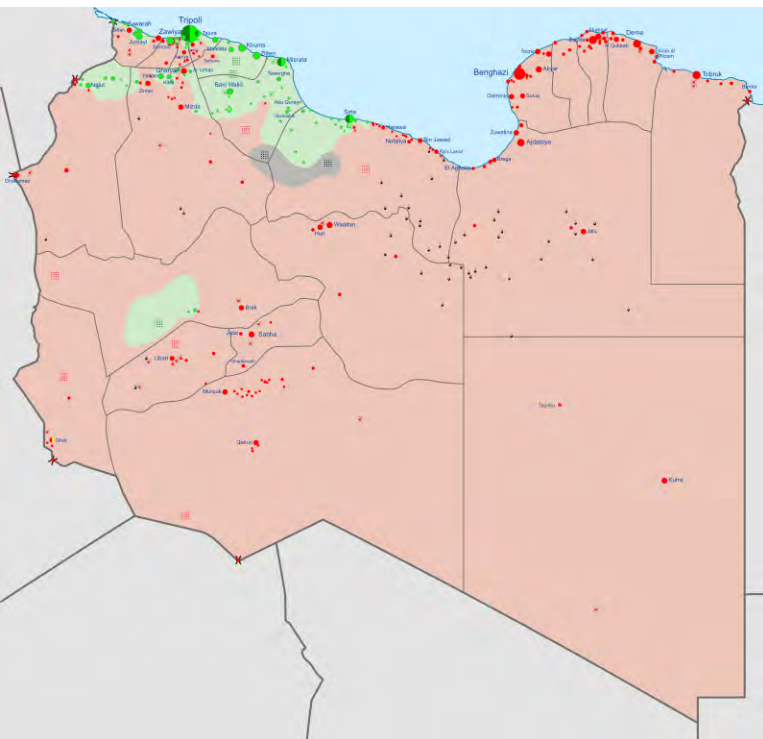
V červnu tohoto roku byl podán podnět k Mezinárodnímu trestnímu soudu obviňující obecně vysoké představitele Evropské unie a některých členských států ze zločinů proti lidskosti. Podnět jim přisuzuje odpovědnost za smrt několika tisíců migrantů prchajících z válkou rozbouřenou Libyí. Dle autorů podnětu jsou přijaté migrační politiky důvodem smrti tisíců lidí.

Na úvod je třeba uvést, že podanými podněty se zabývá Úřad žalobkyně, který rozhoduje, jak s nimi naloží a zda se jimi bude dále zabývat. Nejedná se tedy o zahájené vyšetřování ani předběžné šetření a situace posuzování je u žalobkyně na samém počátku.

Neutichající krize v Libyi

Libyjská občanská válka, jež začala v roce 2011, byla jedním ze spouštěčů tzv. migrační krize. Od té doby se podmínky v zemi nezlepšily, právě naopak.

Současná situace v Libyi (červená místa pod kontrolou Libyjské národní armády, zelená pod kontrolou Vlády národního porozumění a spojenců) [1]

Juan Branco, jeden z autorů podnětu [2]

Tisíce lidí ze země prchly, aby zachránily svůj život či životy své rodiny.

Během let vyrostly v Libyi detenční tábory, které bývají dokonce přirovnávány k táborům koncentračním. Mnoho nevládních i vládních organizací se velmi negativně vyjádřilo k podmínkám, jež v těchto táborech vládou. Jejich obyvatelé jsou vystavováni nedostatku jídla, pití a lékařské péče, ale také v některých případech sexuálnímu násilí, mučení či zabíjení.

Červený letecký útok jednotek libyjského warlorda Khalifa Haftara na jeden z táborů v Tripolisu, při kterém zemřelo 44 osob a 130 bylo zraněno, vynesl opět na světlo nebezpečné podmínky, kterým jsou místní obyvatelé vystaveni. Tím se mezinárodní pozornost přesunula také ke skutečnosti, že do takových táborů Evropská unie posílá tisíce lidí.

V čem vidí podnět roli EU v úmrtí uprchlíků ve Středomoří?

Hlavními autory podnětu jsou právníci Juan Branco, který dříve pracoval pro Mezinárodní trestní

Záchranná mise operace Triton [3]

soud, a Omer Shatz, izraelský právník učící na Sciences Po univerzitě v Paříži. Podnět zpracovávali asi dva roky. Poukazují v něm především na záměrné přijímání takových migračních politik, které mají jasně odradit uprchlíky od hledání azylu v evropských zemích, a to i přesto, že tyto politiky působí smrt stovek či tisíců lidí.

Zvláštní pozornost je věnována především přechodu od úspěšné záchranné operace Mare Nostrum k politice nové, nazývané Triton. Mare Nostrum započala svou činnost v říjnu 2013 a během roku od zahájení se povedlo zachránit přes 150 000 uprchlíků ve Středomoří. V roce 2014 započala ale její kritika, kdy bylo představiteli EU zdůrazněno, že je třeba snížit počet smrtí, ale také přechodů (přeplutí) přes Středomoří moře. Přechodem k Tritonu se ale nesnížil počet ani jednoho, naopak se počet smrtí významně zvýšil. Nová operace pokrývá pouze třicet námořních mil od italské hranice a snížila počet záchranných plavidel.

Autoři vyjadřují jasný záměr. Někdo by měl být potrestán za zcela vědomé a záměrné přijímání takových politik, které podle jejich názoru nejen zapříčinily smrt tisíců uprchlíků, ale dalších asi 40 000 vehnaly do náručí detenčních táborů. Zprávy obznamující s podmínkami v těchto táborech jsou alarmující a vysocí představitelé EU jsou si toho vědomi.

Několik nevládních organizací upozorňuje rovněž na to, že se zvýšila četnost evropských helikoptér a letadel nad Středomořím. Ty údajně předávají informace libyjské pobřežní hlídce, která tak může lépe plavidla s uprchlíky zachytit a silou je navrátit do detenčních táborů.

Podle autorů podnětu odpovídá dané jednání Evropské unie charakteru zločinů proti lidskosti, které patří do jurisdikce Mezinárodního trestního soudu.

Obvinění je mířeno na Evropskou unii a členské státy jako Itálii, Německo a Francii. Nejsou v něm označeni žádní konkrétní zodpovědní jedinci.

Autoři si uvědomují, že evropské rozhodování je složitou záležitostí, a tak ukázání prstem na konkrétní osoby nechávají na případném vyšetřování Mezinárodního trestního soudu.

Reakce Evropské unie na podnět

Mluvčí Evropské unie řekl, že nemůže reagovat na zatím neexistující obvinění. Poznamenal ovšem, že prioritou EU vždy bylo chránění životů a zajištění lidských podmínek všem, kteří se nachází na migračních trasách. Každá akce EU je v souladu s evropským a mezinárodním právem. Evropská unie vede rozhovory s libyjskými autoritami o zlepšení podmínek v detenčních centrech. Mluvčí EU rovněž uvedl, že Evropská unie vede své operace pouze v mezinárodních vodách a nemůže vstoupit do vod libyjských. Co se tedy děje v libyjských teritoriálních vodách je podle vyjádření EU odpovědností Libye.

Zdroje

Bowcott, Owen. ICC submission calls for prosecution of EU over migrant deaths. *The Guardian*. 3. června 2019 (<https://www.theguardian.com/law/2019/jun/03/icc-submission-calls-for-prosecution-of-eu-over-migrant-deaths?fbclid=IwAR0pdLEwZvOZJGO-gbFXbXbUHte-n3ZJv5CEWsfIOTDvl5G4OjO51GyKccwU>).

Motiv vlajky Evropské unie [4]

Dederson, Emma Sofia. Meet the lawyer taking the EU migration policy to the ICC. *EU Observer*. 14. června 2019 (<https://euobserver.com/news/145162?fbclid=IwAR2Ojvw6dI5NI-ODiRQ-DEm1m7ZVKTs8VHVq-5kLTf86-MRMfOsJTCdpXVnk>).

Hayden, Sally. Call for prosecution of EU over migrant deaths in Mediterranean. *The Irish Times*. 4. června 2019 (<https://www.irishtimes.com/news/world/europe/call-for-prosecution-of-eu-over-migrant-deaths-in-mediterranean-1.3914751>).

Pillai, Priya. The EU and Migrant Detention in Libya: Complicity Under the Microscope Finally?. *Opinio Juris*. 5. června 2019 (<http://opiniojuris.org/2019/07/05/the-eu-and-migrant-detention-in-libya-complicity-under-the-microscope-finally/>).

Stierl, Maurice. EU sued at International Criminal Court over Mediterranean migration policy – as more die at sea. *The Conversation*. 4. června 2019 (https://theconversation.com/eu-sued-at-international-criminal-court-over-mediterranean-migration-policy-as-more-die-at-sea-118223?fbclid=IwAR-04kwTpJd0FIufWca5CvbHDPaE1PZm2x-xZB_Xuy_HQhcR-Cx7308O3Z_D4).

Fotografie

- [1] Současná situace v Libyi (červená místa pod kontrolou Libyjské národní armády, zelená pod kontrolou Vlády národního porozumění a spojenců), autor: Ali Zifan, Wikimedia Commons, 1. února 2016, CC BY-SA 4.0.
- [2] Juan Branco, jeden z autorů podnětu, autor: Yale University, Wikimedia Commons, 26. prosince 2016, public domain.
- [3] Záchraná mise operace Triton, autor: Iris Defense Force, Wikimedia Commons, 15. června 2015, CC by 2.0.
- [4] Motiv vlajky Evropské unie, autor: Irinawave, Wikimedia Commons, 17. května 2016, CC BY-SA 4.0.

Prokurátorka Fatou Bensouda požiadala o schválenie vyšetrovania situácie v Mjanmarsku a Bangladéši

Katarína Hukelová

Medzinárodný trestný súd rozhoduje o autorizovaní vyšetrovania zločinov proti ľudskosti údajne spáchaných na Rohingoch za situácie kedy Mjanmarsko nie je signatárom Rímskeho štatútu.

Úrad prokurátora Medzinárodného trestného súdu (MTS) začiatkom júla tohto roku požiadal senát pre prípravné konanie MTS o autorizáciu vyšetrovania udalostí odohrávajúcich sa v Mjanmarsku, na území obývanom etnickou skupinou Rohingov, a v Bangladéši. Presnejšie, ide o vyšetrovanie možných zločinov proti ľudskosti, ku ktorým malo dôjsť v dvoch vlnách násilia, ktoré začalo 9. októbra 2016 a následne pokračovalo 27. augusta 2017.

Nakoľko mala hlavná prokurátorka Fatou Bensouda záujem o uskutočnenie predbežného šetrenia možného spáchania zločinov proti ľudskosti v Mjanmarsku, požiadala MTS ešte v apríli 2018 o rozhodnutie, či v súvislosti s predmetnou vecou je daná jurisdikcia MTS, keďže Mjanmarsko, odkiaľ v dôsledku páchania možných zločinov proti ľudskosti boli deportovaní Rohingovia, nie je signatárom Rímskeho štatútu. V septembri 2018 senát pre prípravné konanie rozhodol, že MTS má jurisdikciu nad možnou deportáciou Rohingov z Mjanmarska do Bangladéša a to z toho dôvodu, že k údajnej deportácii malo dôjsť na území Mjanmarska, avšak MTS môže aj napriek tomu uplatniť svoju právomoc, keďže element zločinu, teda prekročenie hraníc, sa stal na území Bangladéša, ktorý je členským štátom MTS. Senát pre prípravné konanie ďalej rozhodol, že je daná aj jurisdikcia MTS vo vzťahu k ďalším možným zločinom proti ľudskosti, konkrétne vo vzťahu k perzekúcii a inému neľudskému zaobchádzaniu.

Na základe výsledkov predbežného šetrenia uvedenej situácie dospel Úrad prokurátora MTS k záveru, že je dôvodné veriť, že zločiny proti ľudskosti, predovšetkým zločin deportácie, perzekúcie a zločin iného nehumánneho zaobchádzania boli spáchané ozbrojenými silami Mjanmarska spolu s mjanmarskou pohraničnou políciou a politickou špičkou Mjanmarska, čo viedlo k deportácii 700 000 Rohingov

Rohingovia [1]

z Mjanmarska do Bangladéša v súvislosti s udalosťami z augusta 2017 a k deportácii 87 000 Rohingov v súvislosti so skoršou vlnou násilia v októbri 2016.

Vlna násilia proti rohingskému etniku sa zdvihla po tom, čo Rohingská oslobodzovacia armáda mala v októbri 2016 napadnúť tri veliteľstvá mjanmarskej hraničnej polície. Následkom tohto útoku bolo spustenie systematického a rozsiahleho násilia voči Rohingom, ktoré vyústilo do nedobrovoľného útoku 87 000 Rohingov do Bangladéša. Ani nie o rok neskôr, v auguste 2017 po tom, čo Rohingská oslobodzovacia armáda napadla policajné jednotky a zabila 12 príslušníkov ozbrojených zložiek, mjanmarské ozbrojené sily opätovne spustili násilné operácie voči Rohingom, počas ktorých bolo zavraždených viac ako 10 000 príslušníkov rohingského etnika a zničené stovky dedín. Toto násilie viedlo k deportácii viac ako 700 000 tisíc Rohingov do susedného Bangladéša.

Zdroje

ICC: Decision on the „Prosecution’s Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute“, ICC-RoC46(3)-01/18, ICC, 6. september 2018 (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2018_04203.PDF).

ICC: Summary of the Prosecutor’s request for authorisation of an investigation pursuant to article 15 of the Rome Statute, ICC, 4. júl 2019 (<https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2019-07-04-otp-summary-request-Bangladesh-Myanmar-eng.pdf>).

ICC: ICC Prosecutor request for authorization to open investigation into Myanmar/ Bangladesh situation, II, 4. júl 2019 (<https://www.youtube.com/watch?v=kEkhi0oiMl0&feature=youtu.be>).

Fotografie

[1] Rohingovia, autor: EU Civil Protection and Humanitarian Aid, 24. september 2013, www.flickr.com, Creative Commons, CC BY-ND 2.0

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: Monika Hanych a Hubert Smekal

Stanovisko generálního advokáta Soudního dvora k nezávislosti polské justice: Výhra, nebo prohra pro soudce?

Karolina Michková

Generální advokát Soudního dvora Evropské unie Evgeni Tančev vydal stanovisko k předběžným otázkám, které položily polské soudy. Dané otázky se zabývají nezávislostí polských soudců v kontextu reformy polského soudního systému, jež mimo jiné zahrnuje nový režim pro disciplinární řízení proti soudcům.

V roce 2017 představilo Polsko reformu soudního systému, jejíž součástí byly i změny ohledně disciplinárního řízení proti soudcům. Ministr spravedlnosti získal vliv na zahájení a vedení disciplinárního řízení a zákonodárné orgány na složení Národní soudcovské rady. Jedná se o orgán zodpovědný za výběr soudců Nejvyššího soudu Polska do senátu, který řeší případy disciplinárního postihu soudců.

Podle polských soudů, jež předložily předběžné otázky k Soudnímu dvoru Evropské unie (SDEU), by se tento nový model mohl stát nástrojem pro odstraňování nepohodlných soudců, kteří vydávají rozhodnutí v rozporu s názorem státních orgánů. Dle soudů existuje možnost, že disciplinární řízení bude mít na soudce paralyzující efekt, neboť proti nim bude možné zahájit disciplinární řízení poté, co vydají „nevyhovující“ rozhodnutí. Reforma tedy dle soudů zakládá přímou hrozbu pro nezávislost soudů a zvyšuje riziko, že soudní moc bude využívána pro politické účely. Polské soudy navíc vyjádřily obavy, že v případě, kdy nerozhodnou ve prospěch státu, dojde z jeho strany k odplatě právě v podobě disciplinárního řízení.

Působnost práva Evropské unie

Ve svém stanovisku z 24. září ke spojené věci C-558/18 a C-563/18 se generální advokát nejprve zabýval otázkou, zda daná situace spadá do věcné působnosti práva Evropské unie. Dle jeho

Soudní dvůr Evropské unie [1]

názoru jsou předkládající soudy institucemi, které mohou spadat pod definici soudů v článku 267 Smlouvy o fungování EU, tedy pod článek zabývající se podáním předběžné otázky, jelikož smí rozhodovat o otázkách aplikace nebo interpretace práva EU.

V souladu s judikaturou SDEU tedy dané soudy spadají pod věcnou působnost druhého paragrafu odst. 1 článku 19 Smlouvy o Evropské unii, jež říká, že „Členské státy stanoví prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany v oblastech pokrytých právem Unie“. Generální advokát k tomu uvedl, že toto ustanovení zahrnuje pravomoc SDEU rozhodovat ohledně strukturálního porušování záruk nezávislosti soudní moci. Daná situace tedy spadá pod věcnou působnost práva EU.

Polská vlajka [2]

Generální advokát se dále zabýval otázkou, zda jsou dané předběžné otázky přípustné, přičemž došel k názoru, že nikoliv. Uvedl, že v souladu s dosavadní judikaturou SDEU v případech, kdy jsou předběžné otázky založeny na hypotetické situaci, je Soudní dvůr odmítá jako nepřipustné. Asociace polských soudců však s tímto závěrem nesouhlasila a uvedla, že již začalo vyšetřování v rámci disciplinárního řízení vůči soudcům, kteří předběžné otázky podali. Rovněž poukázala, že vedle dalších problémů byla disciplinární řízení vůči daným soudcům důvodem, proč Evropská komise zahájila v dubnu 2019 řízení proti Polsku pro porušení práva EU.

Polská vláda nemá vyhráno

Z pohledu polských médií a polské vlády je daný názor výhrou pro polskou vládu, neboť generální advokát odmítl dané předběžné otázky jako nepřipustné. Co si ale neuvědomují, je skutečnost, že důvodem pro jejich odmítnutí byla pouze jejich údajná hypotetičnost. Dle názoru generálního ad-

vokáta nicméně otázky ohledně nezávislosti soudců ve vztahu k disciplinárnímu řízení spadají pod věcnou působnost práva EU, specificky pod článek 19 Smlouvy o Evropské unii, který se zabývá principem efektivní soudní ochrany. Je tedy možné a pravděpodobné, že až příště polský soudce podá k Soudnímu dvoru předběžnou otázku ohledně nezávislosti soudní moci, bude již shledána přípustnou.

Zdroje

Soudní dvůr Evropské unie. Stanovisko generálního advokáta Evgenije Tančeva ze dne 24. 9. 2019. Spojené věci C-558/18 a C-563/18. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=218141&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7135858>

Wójcik, Anna. AG Tanchev gives robust defence of judges' right to turn to CJEU. Rule of Law. Dostupné z: <https://ruleoflaw.pl/ag-tanchev-gives-robust-defence-of-judges-right-to-turn-to-cjeu/>

Fotografie

[1] Soudní dvůr Evropské unie, autor: Chris Price, 10. 6. 2012, zdroj: flickr.com, CC BY-ND 2.0.

[2] Polská vlajka, autor: Kaboompics, zdroj: Pexels, CC0 1.0

Ilustrační foto [2]

Pan B. H. po společnosti Google požadoval odstranění odkazů vedoucích na stránky o zahájeném soudním řízení s jeho osobou v souvislosti s financováním Republikánské strany, které bylo následně zastaveno. Problém spočíval v tom, že odkazy neinformovaly o aktuálním stavu věci, čímž mohly být pro uživatele internetu zavádějící. Poslední z případů se týkal pana E. D., který byl odsouzen za sexuální násilí vůči osobám mladším patnácti let k sedmiletému trestu odnětí svobody. Deníky *Figaro* a *Nice-Matin* při informování o případu ve svých článcích přinášely mimo jiné také informace ze soukromého života odsouzeného, proti čemuž se pan E. D. následně ohradil.

Je povinností provozovatele internetového vyhledávače žádostem vyhovět?

Poté, co společnost Google odmítla vyhovět vzneseným žádostem o odstranění výše popsaných odkazů, obrátily se dotčené osoby na Národní komisi pro informatiku a svobody jakožto dozorcí orgán. Ani u ní se ovšem jejich žádosti nesetkaly s úspěchem. Když se případy následně dostaly až ke Státní radě, předložila lucemburskému soudu několik předběžných otázek ohledně výkladu použitelných

ustanovení. Učinila tak i ve druhém z případů, jehož předmětem bylo rozhodnout, zda je provozovatel vyhledávače – konkrétně se opět jednalo o společnost Google – povinen odstranit odkazy ze všech mutací svého vyhledávače ve chvíli, kdy by žádosti o odstranění odkazů vyhověl.

Soudní dvůr nejprve podotkl, že i na provozovatele vyhledávače lze pohlížet jako na správce osobních údajů. V tomto kontextu zdůraznil, že seznam stránek, který se uživatelům internetu objeví po zadání konkrétního hesla do vyhledávače – například jména určité osoby – jim může sloužit jako klíč k tomu, aby si vytvořily poměrně přesný profil jimi vyhledávané osoby v závislosti na seznamu zobrazených odkazů. Zveřejněné a dostupné informace o vyhledávané osobě se přitom mohou dotýkat jejího práva na soukromí i práva na ochranu osobních údajů.

Máme právo být zapomenuti?

Relevantní právní úprava přináší možnost tzv. práva být zapomenut.[1] Jeho obsahem je právo osob požadovat na správci údajů, aby jejich osobní údaje bez zbytečného odkladu vymazal. Mohou tak učinit například ve chvíli, kdy se rozhodnou odvolat svůj před-

chozí souhlas se zpracováním osobních údajů či proto, že důvody zpracování již pominuly. Nicméně ne každé je správce povinen žádosti vyhovět bez dalšího.

Co vše může hrát při posuzování roli?

Ovlivnit postup správce může již zmiňované právo na svobodu informací, které v určitých případech převáží nad zájmy dotčeného jednotlivce, jelikož ani jedno z uvedených práv není právem absolutním. V takovém případě je tedy na správci údajů, aby posoudil, zda žádosti o výmaz vyhoví, přičemž vždy musí zohlednit veškeré relevantní okolnosti.

Pokud by se tedy ku příkladu jednalo o informace týkající se trestního řízení, roli při posuzování by hrál typicky výsledek řízení, postavení dotčené osoby ve veřejném životě či třeba uplynulý čas. Pokud by se správce údajů rozhodl, že žádosti o výmaz nevyhoví, je alespoň povinen podniknout nezbytné kroky pro to, aby informace, k nimž má veřejnost přístup, vypovídaly o skutečném stavu soudního řízení.[2]

Kam až povinnosti správce sahají?

Soudní dvůr dále konstatoval, že v případě, kdy správce k výmazu přistoupí, musí tak učinit i v dalších mutacích jím provozovaného internetového vyhledávače, a to ve všech členských státech Evropské unie. Naopak po něm není možné požadovat, aby povinnost takto činit přesáhla její hranice. Právní ochrana ve státech, které nejsou členy unie, totiž nemusí odpovídat evropským standardům a chybí i konkrétní prostředky pro vynucení takové povinnosti či možnost její nesplnění jakkoliv sankcionovat. Co však provozovatel vyhledávače učinit musí, je přijetí veškerých nezbytných opatření, aby byl uživatelům internetu v EU zamezen přístup k nevyhovujícím odkazům ve vyhledávači pro nečlenské země.

Ilustrační foto [3]

Poznámky

- [1] Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 13. května 2014 ve věci Google Spain SL a Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) a Mario Costeja González
- [2] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. září 2018 ve věci M.L. a W.W. proti Německu.

Zdroje

- Soudní dvůr Evropské unie. 2019. Tisková zpráva č. 113/19: Rozsudek ve věci C-136/17 - GC a další v. Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL); Lucemburk.
- Soudní dvůr Evropské unie. 2019. Tisková zpráva č. 112/19: Rozsudek ve věci C-507/17 - Google LLC, právní nástupkyně Google Inc. v. Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL); Lucemburk.
- Soudní dvůr Evropské unie. 2019. Rozsudek soudního dvora ze dne 24. září 2019 ve věci C-136/17; Lucemburk.

Fotografie

- [1] Ilustrační foto, Hippolyte de Villemessant, zdroj: Wikimedia Commons: Public domain.
- [2] Ilustrační foto, autor: Pixies, 27.5.2015, Pixabay: Pixabay license.
- [3] Ilustrační foto, autor: Tumisu, 5.7.2018, Pixabay: Pixabay license.

BLOG NA WEBU CENTRA

Věděli jste, že na Blogu Centra jsou další krátké články o lidskoprávních tématech? Podívejte se [zde](#).

Více na www.centrumlidskaprava.cz

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vedoucí sekce: Nela Černotová

Ozbrojený konflikt v Nigérii

Dominika Beňková

Ozbrojený konflikt pretrváva v Nigérii už desaťročia. Takmer 22 tisíc ľudí bolo v tomto čase nahlásených ako nezvestných a viac ako dva milióny ľudí bolo v dôsledku konfliktu presídlených. Nigérijské ozbrojené sily nemajú dostatočné kapacity ani financie na ukončenie konfliktu, ktorý sa stále nechýli ku koncu.

Štát Nigéria sa nachádza na africkom kontinente a predstavuje jeden z najľudnatejších štátov sveta. Kvôli veľkým zásobám ropy patrí medzi najrýchlejšie sa rozvíjajúce ekonomiky sveta. Konflikt v Nigérii zasahuje celú krajinu, avšak najviac ohrozené sú jej severo-východné časti, hlavne časť Borno. Dlhotrvajúci spor má etnicko-náboženské korene, ktoré v posledných rokoch vyústili v konflikty spojené s vlastníctvom pôdy či v súčasnosti taktiež problémy vznikajúce v dôsledku zmeny klimatických podmienok. Už tak kritickú situáciu ešte zhoršuje teroristická organizácia Boko Haram hlásiaca sa k Islamskému štátu. Kvôli vnútorným problémom sa štátu nedarí voči teroristickej organizácii brániť.

V súčasnosti je najzávažnejším spor medzi pastiermi a farmármi, ktorí sa sporia o nárok na vlastníctvo pôdy. Pastieri, ktorí boli zvyknutí putovať po krajine, sa v dôsledku konfliktu so skupinou Boko Haram aj v dôsledku dezertifikácie spôsobenej zmenou klímy dostali do južnejších častí krajiny so snahou usadiť sa. Región bol obývaný chudobnými farmármi, ktorí v dôsledku populačnej explózie bojovali s nedostatkom jedla a vody. Problém v sebe nesie aj náboženskú rovinu, zatiaľ čo pastieri sú obvykle moslimovia, usadení farmári sa hlásia ku kresťanstvu. V dôsledku polarizácie konfliktu sa krajina snažila konflikt vyriešiť zavedením pastierskych oblastí v odľahlejších častiach, to však kočovní pastieri považujú za útok voči ich tradičnému spôsobu života.

Problémy s financiami

V roku 2015, po zvolení prezidenta Muhammada Buhariho, sa zdala byť situácia pod kontrolou

Nigérijskí utečenci [1]

a vládne zložky zatlačili teroristické skupiny až do pohraničných oblastí. V minulých rokoch však eskaloval taktiež konflikt medzi kočovníkmi a farmármi, a tak rozhodla nigérijská vláda o rozdelení bezpečnostných síl. To spomalilo ofenzívne akcie a Boko Haram začal znovu masívne útočiť. Vidiecke oblasti severo-východnej Nigérie sú tak v dôsledku opätovného posilnenia Boko Haram v súčasnej dobe zdevastované a často obsadené stúpcami tejto teroristickej organizácie. Obyvatelia sú tak nútení presídliť sa do miest, kde sú pod ochranou nigérijských ozbrojených síl.

V roku 2018 v jeho dôsledku zomrelo najmenej 1 200 ľudí a približne 200 tisíc ľudí bolo presídlených v rámci severo-východného regiónu. Podľa medzinárodnej organizácie Červený kríž je v dôsledku konfliktu nezvestných takmer 22 tisíc ľudí, z čoho

väčšinu tvoria deti. Kvôli nepokojom sú rodiny veľmi často rozdeľované a pátranie po nezvestných deťoch prebieha len vo veľmi obmedzenom režime. V dôsledku dlhotrvajúcich konfliktov patrí krajina medzi najchudobnejšie časti sveta.

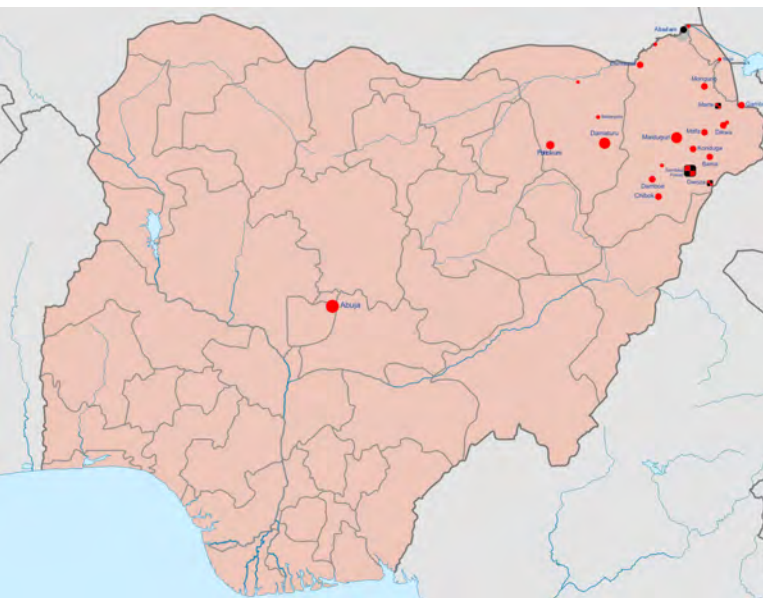
Nigérijskí vojaci trávajú neraz aj niekoľko rokov mimo domova bez možnosti vrátiť sa aspoň na istý čas k svojim rodinám. Veľakrát sa stáva, že nie sú informovaní o tom, čo sa v ich domovoch deje. Tento fakt prispieva k demoralizácii vojenských síl, ktoré sú tiež veľmi slabo platené. Stáva sa tak, že vojaci odmietajú plniť rozkazy či sa skrývajú v domoch v mestách. Mnoho vojakov trpí na psychické choroby, ktoré v dôsledku chýbajúcich financií nie sú liečené. Nigéria vyčleňuje na obranu približne 80 miliónov dolárov na kvartál, avšak okrem zdravotnej starostlivosti chýba tamojšej armáde aj munícia či technické vybavenie.

Ďalším z problémov Nigérie je vysoká miera korupcie. Organizácia Boko Haram profituje z nelegálneho rybolovu v okolí jazera Chad, kde tiež vyberá poplatky od prechádzajúcich vozidiel. Práve kvôli zlej finančnej situácii si rovnakým spôsobom začali zarábať aj národné militárne skupiny, ktoré sa tak dostávajú do sporov s tamojším obyvateľstvom. Kvôli korupcii sa často menia velitelia na popredných miestach, čo spôsobuje chaos vo vedení obranných akcií a zvyšuje nespokojnosť a nedôveru vo vládu aj ozbrojené sily.

Neutíchajúce boje

Aj napriek snahám nigérijskej vlády o ukončenie sporu k žiadnym dohodám zatiaľ nedošlo. V roku 2019

Mapa Nigérie znázorňujúca konfliktné zóny [2]

Ilustračná fotka [3]

pokračujú boje v severo-východnej časti s teroristickou skupinou Boko Haram, rovnako tak nevyriešený zostáva spor medzi kočovnými pastiermi a tamojšími farmármi. Vo februári uniesli stúpenci Boko Haram 110 školáčok, z ktorých stopäť znovu prepustili po dvojtyždennom vyjednávaní s nigérijskou vládou. V júni zomrelo viac než tridsať ľudí v dôsledku samovražebnej akcie a následnom výbuchu ručných granátov.

Snahu pomôcť vyriešiť niekoľko desaťročí trvajúci konflikt sledujeme u mnohých krajín či medzinárodných organizácií. V krajine sa nachádza niekoľko mierových misií, ktoré okrem bezpečnosti pomáhajú tiež so šírením osvetu o obrane. V rámci medzinárodných projektov v krajine pôsobia veľa učiteľov, lekárov a dobrovoľníkov, ktorých prácou je zmierňovať dôsledky konfliktu. Špeciálna vyslanýňa Organizácie spojených národov označila situáciu za kritickú a vyzvala k rýchlej pomoci. V dôsledku sporov dochádza k ešte väčšej chudobe

a v regióne prekvitá nelegálny trh so strelnými zbraňami. Tamojší obyvatelia chcú prevziať iniciatívu do vlastných rúk, čo však nevedie k mierovým vyjednávaniam.

Zmenu mali spôsobiť februárové prezidentské voľby, v ktorých bola otázka bezpečnosti ústrednou témou. Voľby skončili znovuzvolením prezidenta Muhammada Buhariho aj napriek tomu, že jeho hlavný oponent Atiku Abubakar výsledky volieb odmietol. Znovuzvolený prezident Buhariho vyhrával najmä v chudobných severných oblastiach, ktorých sa konflikt najviac dotýka, z čoho vyplýva, že tamojšie obyvateľstvo stále verí, že prezident je schopný krízu vyriešiť.

Zdroje

Searcey, Dionne. 2019. Boko Haram Is Back. With Better Drones. 13.09.2019 (<https://www.nytimes.com/2019/09/13/world/africa/nigeria-boko-haram.html>.)

Ilustračná fotka [4]

ICRC. 2019. Nigeria: 22,000 people registered as missing after a decade of war, ICRC's highest caseload in the world. 12.09.2019 (<https://www.icrc.org/en/document/nigeria-22000-people-registered-missing-after-decade-war-icrcs-highest-caseload-world>.)

UN News. 2019. Insecurity and violence turn Nigeria into a 'pressure cooker' that must be addressed, says UN rights expert. 03.09.2019 (<https://news.un.org/en/story/2019/09/1045472>.)

O'Grady, Siobhán. 2018. This little-known conflict in Nigeria is now deadlier than Boko Haram. 26.07.2018 (<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/07/26/this-little-known-conflict-in-nigeria-is-now-deadlier-than-boko-haram/>)

Human Rights Watch. 2019. Nigeria. (<https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/nigeria>.)

Fotografie

[1] Nigerijskí utečenci, autor: EU Civil Protection and Humanitarian Aid, zdroj: Flickr CC BY-NC-ND 2.0

[2] Mapa Nigérie znázorňujúca konfliktné zóny, autor: Ali Zifan, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-SA-4.0

[3] Ilustračná fotka, autor: Johnexx, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-SA-4.0

[4] Ilustračná fotka, autor: Olusola D, Ayibiowu, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-SA-4.0

Tunisko si již podruhé svobodně zvolilo nového prezidenta i parlament

Aneta Boudová

Jediná země tzv. Arabského jara, která dokázala po svržení diktatury plynule přejít k demokracii, si tento rok již podruhé od roku 2011 svobodně vybrala jak nový parlament, tak prezidenta. Výsledky obou voleb však ukázaly nespokojenost voličů s dosavadním politickým vedením a příklon spíše ke konzervativnímu směru.

Sebevražda tuniského prodáváče na protest proti krutému režimu a špatným životním podmínkám před devíti lety odstartovala vlnu protestů a revolucí napříč arabskými státy. Arabské jaro mělo představovat přechod od diktatury a chudoby ke svobodě a prosperitě. V drtivé většině států se však po měsíce trvajících násilných protestech nezměnilo nic. Jedinou výjimku představuje právě Tunisko.

Desetiletí vládnoucí diktátor Zína Abidín bin Alí byl v roce 2011 svržen a Tunisko se přerodilo z diktatury na jedinou demokracii v severní Africe. Následující roky se však neobešly bez problémů. Tunisko čelilo teroristickým útokům a vleklé vládní krizi, kterou se podařilo zastavit jen díky Kvartetu pro národní dialog, seskupení čtyř tuniských občanských organizací, které se zasadily o obnovu mírového procesu a pokračování v demokratických reformách. Za své činy Kvartet získal v roce 2015 Nobelovu cenu míru.

I přes demokratický úspěch se země v současnosti potýká s mnoha problémy, z nichž největší jsou ekonomické povahy. Nezaměstnanost se pohybuje okolo patnácti procent, v některých regionech dosahuje až třiceti, inflace dosahuje téměř sedmi procent a Tunisko je navíc značně zadlužené. Nejvíce ekonomice uškodily teroristické útoky islamistů v turistických destinacích v roce 2015, které způsobily značné snížení příjmů do státní pokladny. Mnoha lidem se v současnosti žije sice svobodněji, ale kvůli chudobě a vysoké nezaměstnanosti pozitivní nedávné revoluce příliš nepociťují. Letošní volby tuto situaci názorně reflektují. Nedůvěra v politické elity způsobila postup politických nováčků do druhého kola prezidentských voleb či vzestup populistického hnutí ve volbách do parlamentu.

Tuniská vlajka [1]

Roztříštěný parlament

Parlamentní volby proběhly 6. října s volební účastí lehce přesahující čtyřicet procent. Vítězem se stala umírněná islamistická strana Ennahda se ziskem 52 křesel. Pro stranu je to značný propad oproti volbám v roce 2014, kdy získala o sedmnáct křesel více. Této konzervativní středové straně podporující ekonomickou liberalizaci pravděpodobně nejvíce uškodila účast na předchozí vládě, kterou Tunisané viní ze zhoršení ekonomické situace.

Na druhém místě se umístil nováček těchto voleb, populistické hnutí Heart of Tunisia pod vedením neúspěšného prezidentského kandidáta Nabila Karouiho. Tyto dvě strany mají největší šanci na utvoření vládní většiny, obě se však ještě před volbami nechaly slyšet, že vzájemnou spolupráci vylučují. Vzhledem k tomu, že se do parlamentu dostalo dvacet stran a žádná z nich nedosáhla více než dvaceti procent, očekává se, že tvorba vládní většiny 109 křesel bude velmi složitá.

Ennahda má jakožto vítěz voleb dva měsíce na sestavení vlády. Pokud neuspěje, má prezident mož-

Setkání příznivců vítězné strany Ennahda [2]

nost jmenovat premiéra a pověřit ho sestavením vlády opět ve lhůtě dvou měsíců. Při dalším neúspěchu by následovaly předčasné volby. V takto mladé demokracii, která ještě nemá vyvinuté demokratické tradice a stabilní institucionální zázemí, může být taková nejistota problematická a spolu se špatnou životní úrovní může vést k novým nepokojům.

Robocop vs. Berlusconi

Z ústavního hlediska méně důležité, ale zato více sledované, byly volby prezidentské. V tuniské parlamentní republice má prezident oproti předsedovi vlády pouze omezené pravomoci, ústava mu svěřuje do rukou pravomoci v oblasti obrany, zahraničních věcí a národní bezpečnosti.

Letos se ve druhém kole voleb překvapivě utkali dva političtí nováčci. V prvním kole neuspěl žádný ze zkušených politiků, kteří na post kandidovali, a to ani současný premiér či ministr obrany, což opět reflektuje snahu voličů volit proti současné politické garnituře.

Vítězem voleb se ziskem více než sedmdesát procent hlasů se stal Kais Saïed, profesor práv, přezdívávaný Robocop kvůli svému strohému a odměřenému

vystupování. Jeho kampaň byla celou dobu téměř neviditelná, vedli ji mladí lidé, a to hlavně na lokální úrovni. Jeho příznivci se setkávali po kavárnách či vlastních domovech.

Valnou většinu Saïedovy voličské základny tvoří především střední třída a mladí lidé, kteří v Saïedovi vidí nezkorumpovatelného politika, který jim má zajistit stabilní budoucnost a bude především následovat hodnoty, na kterých byla postavena revoluce před osmi lety. Velkou část voličů dle průzkumů získal i od vítěze parlamentních voleb Ennahdy, jejíž kandidát na prezidenta neuspěl již v prvním kole.

Kromě svého konzervativního vystupování na veřejnosti se Saïed vyznačuje i konzervativním přístupem k mnoha otázkám moderní společnosti. Nový prezident například zastává kriminalizaci homosexuality, obnovení trestu smrti či odmítá zrovnoprávnění žen.

Na druhém místě skončil mediální magnát Nabil Karoui, přezdívávaný tuniský Berlusconi. Jeho kampaň byla přesným opakem té Saïedovy. Karoui ji vedl pomocí své vlastní televize, celostátní Nessma TV, kde měl i svůj vlastní pořad v rámci něhož se věnoval charitativní činnosti a poskytoval finanční i hmotnou podporu

Kandidátní listiny politických stran [3]

chudým lidem. Právě boj proti chudobě byl základním kamenem jeho programu.

Poměrně úspěšně vedené kampani však uškodilo Karouiho obvinění z praní špinavých peněz a daňových podvodů, za které byl v létě vzat do vazby. Propuštěn byl až pár dní před druhým kolem voleb. Karoui spolu s mnoha svými příznivci označuje vzetí do vazby za politický tah a poukazuje na nerovné zacházení z důvodu nemožnosti vést plnohodnotnou kampaň jako Karouiho soupeř. Je tak možné, že výsledky voleb budou napadeny u soudu. Pokud by k tomu došlo a soud by dal Karouimu za pravdu, celé volby by mohly být prohlášeny za neplatné.

Tunisko, označované za osamělou demokracii severní Afriky, čelí nelehké situaci. Má před sebou roztržštěný parlament, ekonomické problémy a kontinuálně se snižující životní úroveň obyvatel, jejichž víra v demokracii klesá. Nové politické vedení by tak mělo být opatrné, jakým směrem svou zemi povede. Takto mladá demokracie bez ustálených zvyklostí a s prozatím nejasně rozdělenými pravomocemi mezi institucemi může být značně náchylná k vnějším i vnitřním tlakům zpochybňujícím a rozkládajícím její základy.

Zdroje

- Amara, Tarek a McDowell Angus (2019, 13. října). Thousands of Saied supporters celebrate his projected presidential win. Reuters. (<https://www.reuters.com/article/us-tunisia-election/tunisians-pick-new-president-in-final-round-of-voting-idUSKBN1WS046>)
- Blaise, Lilia (2019, 6. října). Tunisia's Presidential Runoff: Two Candidates, and One Is in Jail. The New York Times. (<https://www.nytimes.com/2019/10/06/world/africa/tunisia-election-nabil-karoui.html>)
- Carnegie Endowment For International Peace (2019). Tunisia's Elections, Explained. Carnegie Endowment For International Peace. (<https://carnegieendowment.org/publications/interactive/tunisian-elections-2019>)
- Grewal, Sharan (2019, 8. října). Winners and losers of Tunisia's parliamentary elections. The Washington Post. (<https://www.washingtonpost.com/politics/2019/10/08/winners-losers-tunisias-parliamentary-elections/>)
- Raghavan, Sudarsan. (2019, 15. září). Tunisia, the Arab Spring's sole democracy, chooses a new president. The Washington Post. (https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/tunisia-the-arab-springs-sole-democracy-chooses-a-new-president/2019/09/15/254ea046-d3d2-11e9-8924-1db7dac797fb_story.html)
- Safi, Michael (2019, 13. října). Robocop v Corleone: disgruntled Tunisians vote in presidential runoff. The Guardian. (<https://www.theguardian.com/world/2019/oct/13/robocop-vs-corleone-disgruntled-tunisians-vote-in-presidential-runoff-election>)

Fotografie

- [1] Tuniská vlajka, autor: Tarek, zdroj: Flickr CC BY-SA 2.0
- [2] Setkání příznivců vítězné strany Ennahda, autor: Parti Mouvement Ennahda, zdroj: Wikimedia CC BY-SA 2.0
- [3] Kandidátní listiny politických stran, autor: Amine GHRABI, zdroj: Flickr CC BY-NC 2.0

Venezuelská prezidentská krize

Martin Pracný

Venezuela, kdysi jeden z nejbohatších států na světě, se v posledních letech zmítá v hluboké ekonomické krizi. Tu již delší čas doprovází také krize politická, jejímž následkem je i to, že Venezuela má devátý měsíc dvě hlavy státu.

Počátek prezidentské krize datujeme k 23. lednu roku 2019. Tohoto dne byl předseda venezuelského Národního shromáždění, které je zákonodárným orgánem země, a opoziční vůdce v jednom, Juan Guaidó, prohlášen Národním shromážděním za prozatímního prezidenta Venezuely. Tento krok Národní shromáždění odůvodnilo tím, že současný prezident Nicolás Maduro, který složil prezidentský slib jen o pár dní dříve, není legitimním prezidentem s ohledem na pochybnosti ohledně regulérnosti prezidentských voleb z roku 2018. Podle Národního shromáždění jde o zcela legální postup.

Stejný názor ale nesdílí Ústavodárné shromáždění, které bylo vytvořeno v roce 2017 jako paralelní orgán k Národnímu shromáždění a jehož úkolem je vytvořit novou ústavu. Ústavodárné shromáždění je na rozdíl od Národního shromáždění ovládáno Madurovými stoupenci. Nesouhlas se jmenováním prozatímního prezidenta vyjádřil také Nejvyšší soud skládající se ovšem stejně jako Ústavodárné shromáždění ze soudců dosazených Madurovým režimem. Podle opozice docházelo při obsazování pozic soudců k nedodržení zákonného procesu při jejich jmenování.

Státní převrat nebo revoluce?

Okamžitě po tomto prohlášení byl Juan Guaidó uznán za legitimní hlavu Venezuely Spojenými státy americkými, ale také většinou států Jižní Ameriky a Evropy. Naopak podporu vítězi prezidentských voleb Nicolási Madurovi vyjádřilo Rusko nebo Čína. U obou prezidentů však nalezneme argumenty jak potvrzující tak také zpochybňující jejich legitimitu být hlavou Venezuely. Je důležité si také položit otázku, zda ze strany Juana Guaida došlo k převzetí moci demokratickým způsobem, nebo jestli se jednalo o státní převrat. Za státní převrat neboli puč považujeme svržení legitimní vlády

Prezident Venezuely Nicolás Maduro [1]

a převzetí politické moci ve státě. Na rozdíl od revoluce, kterou můžeme považovat za lidové povstání, se státního převratu účastní menší skupina pučistů.

Pokud někoho nazveme legitimním vůdcem, neznamená to nutně, že tato osoba musí být ve své zemi populární, úspěšná, morální nebo dokonce poctivá. Jednoduše to znamená, že občané, politické elity a zahraniční vlády uznávají určitou osobu hlavou státu.

V roce 2013 při prvním vítězství Nicoláse Madura v prezidentských volbách nebyly žádné pochybnosti o tom, že se stal legitimním všeobecně uznávaným prezidentem. Ovšem při prezidentských volbách v roce 2018 se situace podstatně změnila. Samotné volby byly vyhlášeny Ústavodárným shromážděním, tedy orgánem, který k tomu podle mnoha kritiků Madurova režimu nemá pravomoc. To se projevilo například v protestech obyvatel Venezuely, kteří zpochybňují jeho vítězství ve volbách a obviňují ho z volebního podvodu. Opozičním politickým stranám totiž bylo bráněno v účasti v prezidentských volbách, přičemž docházelo rovněž k posouvání termínu voleb.

K porušení zákona došlo také v souvislosti se slavnostní přísahou "nového prezidenta". Podle ústavy musí být přísaha vykonána před Národním shromážděním. Maduro toto ovšem obešel a přísahu ab-

Venezuelská vlajka [2]

solvoval před jemu spřáteleným Nejvyšším soudem. Přísahal tedy před orgánem v rozporu s ústavou, což není legitimní a podle názoru opozice tak jeho přísaha nemá žádnou hodnotu a je nicotná. Na druhou stranu část obyvatel, a to převážně z chudších poměrů, vyjadřovala Madurovi podporu i v době největších protestů.

Guaidó opírá svoji pozici o ústavu

Pozice Juana Guaida jako prozatímního prezidenta Venezuely také není úplně jasná. Národní shromáždění opírá své právo jmenovat prozatímního prezidenta, aby obnovil ústavní pořádek, na základě článků 233 a 333 venezuelské ústavy z roku 1999. Potřebu prozatímního prezidenta Guaidó a jeho stoupenci vidí v Madurově sporném znovuzvolení prezidentem. Neregulérnost voleb ve výsledku způsobila to, že místo prezidenta Venezuely je neobsazené a tím pádem by mělo dojít k vypsání nových prezidentských voleb. Do doby výběru nového prezidenta je podle článku 233 venezuelské ústavy

oprávněn funkci prozatímního prezidenta vykonávat předseda venezuelského Národního shromáždění, tedy právě Juan Guaidó.

Článek 333 ústavy dále říká, že ústava nepozbývá platnosti, pokud není dodržována, a zároveň každý občan má povinnost součinnosti při obnově jejího dodržování. Hlavním argumentem pro pozici Guaida jako dočasného prezidenta je nedostatek legitimacy Madura. Jako dočasná legitimní hlava státu může být Guaidó uznán v případě, že dokáže přesvědčit o své legitimitě dostatek venezuelských občanů, politických elit a také zahraničních vlád, které s ním na základě toho budou jednat jako s prezidentem.

Zásadní pro řešení situace je také podpora venezuelské armády, která je ale ve většině stále na straně Madura. Jednání obou stran nadále pokračují, stejně jako pokračuje venezuelská ekonomická krize.

Zdroje

- Fisher, Max (2019, 4. února). Who Is Venezuela's Legitimate President? A Messy Dispute, Explained. The New York Times. (<https://www.nytimes.com/2019/02/04/world/americas/venezuela-maduro-guaido-legitimate.html>)
- Phillips, Tom (2019, 24. ledna). Venezuela crisis: what happens now after two men have claimed to be president? The Guardian. (<https://www.theguardian.com/world/2019/jan/23/venezuela-president-what-happens-next-maduro-guaido>)
- BBC (2019, 8. srpna). Venezuela crisis: How the political situation escalated. BBC. (<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36319877>)
- Larratt-Smith, Charles (2019, 14. srpna). Here's why Venezuelan President Nicolás Maduro is still in power. The Washington Post. (<https://www.washingtonpost.com/politics/2019/08/14/heres-why-venezuelan-president-nicolas-maduro-is-still-power/>)

Fotografie

- [1] Prezident Venezuely Nicolás Maduro, autor: Wilsom Dias/Agência Brasil, zdroj: Wikimedia Commons CC BY 3.0 BR
- [2] Venezuelská vlajka, autor: Alex Lanz, zdroj: Flickr CC BY-NC-ND 2.0

CENTRUM JE NA FACEBOOKU

Chcete být v obraze i mezi jednotlivými čísly Bulletinu?
Sledujte náš facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: Lucie Nechvátalová

Sametová revoluce očima „porevolučních dětí“

*Zdeněk Nevřivý
a Gabriela Štvrtňová*

V listopadu tohoto roku oslavíme 30. výročí sametové revoluce. Jak tuto událost a bývalý komunistický režim vnímají „porevoluční děti“? Svůj pohled si pro Vás připravili stážisté české sekce Zdeněk Nevřivý a Gabriela Štvrtňová.

Pohled Zdeňka Nevřivého

Blíží se 30 let od pádu železné opony, jsem na Erasmu ve Francii a mám napsat, co pro mě znamená komunistický režim a sametová revoluce. Musím se přiznat, že to není nejjednodušší úkol. Neznamená to, že o této době nic nevím. Učili jsme se to ve škole, často jsem si o tom povídal s rodiči. Nicméně jsem ročník 1996, narodil jsem již do svobodného světa. Vše před tím je pro mě minulost a obzvláště doba před rokem 1989. Něco jako sci-fi...

A proč? Třeba můj táta se nemohl dostat na střední školu, přestože zkoušky složil úspěšně. Prý chodil

*Pamětní deska v místě na Albertově,
kde začala sametová revoluce [1]*

Zdeněk Nevřivý [2]

do kostela a rodiče nebyli komunisti. Až po roce na učňáku se díky rodinné protekci táta nakonec dostal na střední školu do Brna. Z máminy strany byli zase prarodiče rolníci, takže po únorovém převratu přišli o své živobytí. Babička vzpomínala, že v 50. letech neměli téměř ani na chleba, tedy pro ně byly podmínky ještě mnohem horší než za II. světové války. A cestování na západ? To se podařilo až v roce 1984 mojí babičce s dědou po podstoupení obrovské byrokracie s nejistým výsledkem. A poté vlastně i mámě a její sestře pár měsíců před 17. listopadem.

Hlavní význam sametové revoluce pro mě tedy spočívá v tom, že nic z těchto věcí už zažívat nemusím. Nedokáží si představit, že bych nemohl odjet, kam chci, říct co chci, koupit v obchodě co chci a studovat školu podle mých schopností, nikoliv podle svévolného rozhodnutí nějakého komunisty. Moc si vážím současné doby a nikdy bych se do jiné narodit nechtěl. A to i přes její chyby. Nikdy nám všem nebylo líp. Ač se snažím vždy vcítit do pocitů druhých lidí, tak důvodům

vzhlížení některých našich spoluobčanů k minulému režimu naprosto nerozumím a nikdy je zřejmě nepochopím.

Proto patří můj obdiv všem lidem, kteří se dokázali tomuto zločineckému režimu postavit. Já například děkuji své mámě, že našla odvalu a šla na pražskou demonstraci na Václavák, a to v době, kdy ještě nebylo jisté, že komunismus v Československu ještě neskončil a její šéfová jí to rozmlouvala.

Vím proto jistě, že se budu vždy snažit, aby se žádný podobný režim do Česka nevrátil. Zrovna v dnešní době je k této ostražitosti spousta důvodů...

Pohled Gabriely Štvrtňové

Každý rok se sedmnáctého listopadu vzpomínají dvě události spojené s bojem za svobodu a demokracii v českých dějinách. Připomínáme si odvalu studentů, kteří čelili v roce 1939 nacistickému násilí, a začátek Sametové revoluce v roce 1989. Ta následně vyústila v pád monopolní moci Komunistické strany Československa.

Přestože jsem studentka vysoké školy a za hranicemi je tento den věnován především odkazu studentů, sedmnáctý listopad byl pro mě poslední roky příležitostí spíše k připomenutí si demokracie vlastní země a hodnot, na kterých stavím nejen své politické názory, ale které se snažím uplatnit i v soukromém životě. Ačkoliv se některým může na první pohled zdát, že se jedná o nespojitelné, respekt k demokracii a hodnotám s ní spojených se promítá i do vztahů s lidmi v mém okolí. Pod těmito hodnotami si lze představit svobodu, rovnoprávnost nebo toleranci.

Věřím, že je správné být dobrým občanem své zemi – a tímto nemám na mysli pojem poslušnosti, nýbrž mít starost o směřování české demokracie a stanovení jejich cílů – stejně jako je správné být dobrým člověkem. Obě sféry zahrnují soužití s lidmi s jinými názory, sociálním prostředím a jinými představami, a proto i snahu o vzájemné porozumění. Demokracie funguje na podobném principu. Snad s výjimkou posledně uvedeného, které se s přihlédnutím k politickým událostem poslední dobou jeví jako palčivý problém české společnosti.

Nebylo by ovšem správné si myslet, že zmíněný ideál demokracie zajišťuje automaticky. Demokracie je

Gabriela Štvrtňová [3]

hlavně prostředkem k dosažení liberálních hodnot, může být ale i cestou k opačnému výsledku.

Česká republika patří k postkomunistickým vítězům tranzice k liberální demokracii, ale zdá se, že v posledních letech se neubírá správným směrem. Zavedené hodnoty jsou zpochybňovány politickými představiteli, kteří odmítnutím zodpovědnosti za své činy podřívají občanskou důvěru, nebo také takovými, kteří veřejnost cíleně rozdělují na dobré a špatné, utvářejí pomyslnou dělicí čáru a prohlubují rozdíly.

Na druhou stranu, není opět správné si myslet, že politici, se kterými nesouhlasíme, nesou všechnu vinu. Političtí představitelé jsou zvolení ve volbách našimi hlasy. Je tedy potřeba se spíše zamyslet nad tím, jak naši sousedé a přátelé vnímají demokracii, co od ní požadují a proč nejsou spokojeni. Sedmnáctý listopad je dnem, kdy si mnozí veřejně připomínají, jaké hodnoty zastávají a v co věří, je ale třeba z toho učinit také každodenní praxi – například diskuzí a neustávající vzájemnou tolerancí.

Fotografie

[1] Pamětní deska v místě na Albertově, kde začala sametová revoluce, autor: Chmee2, datum pořízení: 23. března 2007, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-2.5.

[2] Zdeněk Nevřivý..

[3] Gabriela Štvrtňová.

Sametová revoluce v zemích Visegrádské čtyřky

Aneta Frodlová

Dne 17. listopadu oslavíme 30 let od sametové revoluce. Během ní statisíce lidí vyšly do ulic, aby vyjádřily svůj nesouhlas s tehdejšími režimy. Jaké události tomu předcházely? Jak probíhala demokratizace společnosti v ostatních zemích Visegrádské čtyřky?

Pro změnu státního režimu ve všech zemích Visegrádské čtyřky byly podstatné mimo jiné reformy v samotném Sovětském svazu, které započal Michail Gorbáčov. Ve svém projevu z roku 1988 jasně vyjádřil nesouhlas s vojenskými intervencemi a zdůraznil princip nevměšování se. Tyto změny spolu s novým směrem, kterým se Sovětský svaz začal ubírat, vytvořily příhodné podmínky pro změnu režimu v jednotlivých zemích.

Převrat v Maďarsku

Lze říci, že v Maďarsku a Polsku byly touhy po změně režimu nejznatelnější. Po potlačení lidového povstání v roce 1956 byl János Kádár pověřen obnovením stability v zemi. Jeho jmenování do funkce prvního tajemníka Maďarské socialistické dělnické strany (dále jen „MSDS“ nebo „komunistická strana“) bylo klíčové pro vývoj v následujících letech.

Důležitý byl rok 1988, kdy byl Kádár zbaven úřadu. Ve funkci prvního tajemníka MSDS jej vystřídal Károly Grósz. V tuto dobu se v maďarské společnosti rozběhl dialog o možných změnách v politickém uspořádání země. Grósz však nebyl zastáncem velké změny. Za výrazného stranického reformátora byl v té době považován Imre Pozsgay.

Maďarská opozice v tu chvíli nebyla dostatečně silná, aby se postavila komunistům. Pozsgay si této skutečnosti byl vědom a v lednu 1989, kdy byl Grósz mimo zemi, vystoupil v maďarském rozhlasu a učinil několik zásadních prohlášení. Sdělil například, že komunistická strana bude muset v budoucnu koexistovat s více politickými stranami.

Následně v únoru téhož roku přijal maďarský parlament zákon, jenž umožňoval existenci více po-

János Kádár [1]

litických stran. V tomto měsíci se Ústřední výbor maďarské komunistické strany zřekl své vedoucí úlohy ve státě. V květnu 1989 bylo zahájeno jednání představitelů komunistické strany s demokratickou opozicí. Výsledkem jednání byly například svobodné volby a dohoda o přímé volbě prezidenta.

V říjnu 1989 došlo ke změně oficiálního názvu státu na „Maďarská republika“. Od tohoto měsíce již Maďarsko nebylo považováno za komunistický stát.

Proces demokratizace v Polsku

Vývoj v Polsku byl v několika ohledech odlišný oproti Maďarské republice. Reformy, které zde probíhaly, nebyly natolik přímočaré. Jednou z odlišností byl například fakt, že Maďarsko vděčí za svůj přechod k demokratickému režimu mimo jiné vývoji v rámci samotné komunistické strany.

Lech Wałęsa v srpnu roku 1980 [2]

Mezi lety 1980 a 1981 se datuje vznik Solidarity, jejímž zakladatelem byl Lech Wałęsa. Organizaci se dokonce podařilo začít vydávat vlastní noviny, což bylo do té doby čistě v gesci státu. V roce 1981 však bylo pod vedením Wojciecha Jaruzelského, který v té době zastával funkci předsedy vlády, zavedeno stanné právo a v zemi byl vyhlášen výjimečný stav s cílem zastavit rostoucí vliv Solidarity. Vedoucí osobnosti Solidarity byly zadrženy a samotná organizace byla prohlášena za ilegální.

Na politické scéně se objevila znovu v roce 1988, kdy začala vyzývat ke stávkám a protestům. V srpnu téhož roku prohrála vláda hlasování o důvěře a došlo k ustavení nové vlády, v jejímž čele stanul Mieczysław Rakowski. V té době si vedoucí představitelé státu uvědomovali, že hospodářská situace v Polsku se neustále zhoršuje a tím roste i nespokojenost obyvatel. To vytvářelo příznivé podmínky pro návrat Solidarity.

V únoru roku 1989 začala polská vláda jednat s organizacemi, které byly nezávislé na tehdejší vládě, a Solidaritou u kulatého stolu. Výsledkem těchto jednání byla mimo jiné legalizace Solidarity. Rovněž došlo ke schválení prvních ústavních reforem. Poté proběhly první svobodné volby, ve kterých se nejúspěšnější stranou stala Solidarita.

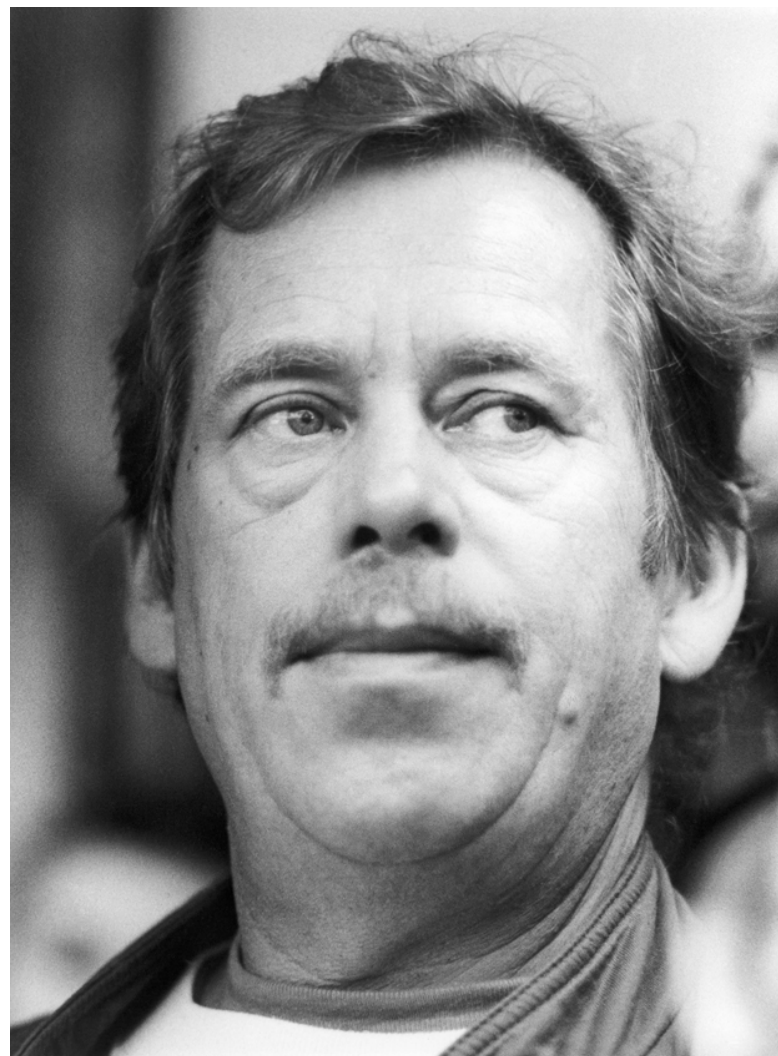
Jaruzelski byl i po volbách ponechán v úřadě. Nicméně sám z této funkce a vedení Polské socialistické dělnické strany odstoupil a na jeho místo nastoupil Tadeusz Mazowiecki. Pod jeho vedením pokračoval proces demokratizace. Na konci roku 1989 došlo k oficiálnímu odstranění vedoucí úlohy komunistické strany a stát byl přejmenován na Polskou republiku. V roce 1991 byl Lech Wałęsa zvolen polským prezidentem.

Československo

Situace v tehdejší Československu byla silně ovlivněna tím, že zde došlo k vojenské intervenci v roce 1968. Následná normalizace ještě více podpořila v řadě lidí pocit, že zde není jiná možnost, než se smířit se stávajícím režimem.

V roce 1977 došlo ke zformování a sepsání Charty 77, což významně přispělo k pozdější demokratizaci společnosti. Tato iniciativa působila jako ilegální organizace, která ve společnosti usilovala o obnove-

Václav Havel [3]

ní demokracie. Řada lidí, jež dokument podepsala, byla následně vězněna.

První náznaky změn se projevovaly již v roce 1988, kdy 400 000 lidí podepsalo petici za větší náboženskou svobodu. Na konci tohoto roku sdělil ruský politik a rádce Gorbačova Alexandr Nikolajevič Jakovlev československé vládě, že je nutné ukončit rušení rozhlasové stanice Svobodná Evropa. Na začátku roku 1989 se tak skutečně stalo a lidé mohli mimo jiné slyšet slova Václava Havla, který byl spoluzakladatelem Charty 77.

Dne 17. listopadu 1989 se do Prahy sjeli převážně studenti, aby uctili památku Jana Opletala, jenž byl smrtelně zraněn při protinacistické demonstraci roku 1939. Po násilném potlačení shromáždění na Národní třídě vypukly demonstrace po celé zemi. Moskva tehdy vyzývala vládu, aby násilně nepotlačovala protesty a opozici. Nicméně právě způsob, jakým československé vedení zareagovalo na demonstrace, urychlil pád režimu. Dva dny poté vzniklo Občanské fórum, v jehož čele stál Václav Havel a jádro tvořili chartisté.

Po setkání vrcholných představitelů Varšavské smlouvy na začátku prosince 1989, které prohlásilo, že invaze sovětských vojsk do Československa byla ilegální, došlo k rychlým a významným změnám ve vládě. Členové tehdejší vlády zastávali svou pozici

Václav Havel a Alexander Dubček na setkání
24. listopadu 1989 [4]

Demonstrace na Václavském náměstí v listopadu 1989 [5]

totiž právě díky této intervenci. Ještě v tom samém měsíci vznikla nová a převážně nekomunistická vláda. Alexander Dubček, který byl vůdčí postavou Pražského jara 1968, se stal předsedou Federálního shromáždění. Československým prezidentem byl den poté zvolen Václav Havel.

Přechod společnosti k demokracii probíhal ve všech zemích ještě dlouho poté. I nyní se proces demokratizace ve státech Visegrádské čtyřky dále vyvíjí a v řadě případů musí čelit novým nástrahám.

Zdroje

- Brown, Archie. 2011. Vzestup a pád komunismu. Brno: Nakladatelství JOTA.
- Vondrášková, Terezie. 2017. „Cesta ke zvolení Václava Havla prezidentem ČSSR v roce 1989.“ In: Proměny střední Evropy. Ed. Petr Pithart, Jan Venclík. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 54 – 64.
- Kubica, Jan. 2017. „Převrat v Polsku?.“ In: Proměny střední Evropy. Ed. Petr Pithart, Jan Venclík. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 109-110.
- Kolář, Pavel. 2013. „Communism in Eastern Europe.“ The Oxford Handbook of the History of Communism, 3-15.

Fotografie

- [1] János Kádár, autor: TheDJ, datum pořízení: 1. ledna 2010, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-3.0.
- [2] Lech Wałęsa, Gdaňsk, v srpnu roku 1980, autor: Marta Malina Moraczewska, datum pořízení: 31. ledna 2012, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-3.0.
- [3] Václav Havel, autor: Tambo, datum pořízení: 28. října 2015, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-3.0.
- [4] Václav Havel a Alexander Dubček na setkání 24. listopadu 1989, autor: Paracel63, datum pořízení: 6. září 2013, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-3.0.
- [5] Demonstrace na Václavském náměstí v listopadu 1989, autor: Gampe, datum pořízení: 14. listopadu 2011, zdroj: Wikimedia Commons CC-BY-3.0.

Největší zásah do práva na informace od sametové revoluce?

Zuzana Zajíčková

Vláda schválila návrh novely zákona o svobodném přístupu k informacím. Cílem návrhu má být posílení obrany povinných subjektů proti žadatelům zneužívajícím právo na informace. Novela z dílny Ministerstva vnitra má tak chránit úřady před šikanózními žádostmi. Dle tvrzení některých kritiků má ovšem jít o největší zásah do ústavně zaručeného práva občanů na informace od sametové revoluce.

Základní principy novely

Dne 14. října 2019 schválila vláda návrh novely zákona o svobodném přístupu k informacím. Úřady by měly nově dostat možnost odmítnout poskytnutí informace v případě, kdy lze dovodit, že cílem je zneužití práva na informace. Návrh zavádí také administrativní zjednodušení vyřízení žádosti. V případě poskytnutí kopie dokumentu, ve které je provedena jen ochrana osobních údajů, obchodního a bankovního tajemství, nebude povinný subjekt povinen vydávat rozhodnutí o částečném odmítnutí žádosti. Výjimkou je situace, kdy o to žadatel výslovně požádá. Návrh dále přináší zakotvení možnosti povinného subjektu žádat zálohu na úhradu nákladů spojených s mimořádně rozsáhlým vyhledáním informací a prodloužení některých lhůt.

Kritizované části zákona

Dle Ministerstva vnitra slouží informační zákon v mnoha případech jako nástroj pro zneužívání práva, který může vést až k paralýze veřejné správy. Vnitro si proto od novely obecně slibuje zefektivnění systému svobodného přístupu k informacím a též zvýšení míry transparentnosti povinných subjektů při výkonu jim svěřené působnosti, resp. činnosti.

Novelu doprovází ovšem také početné kritiky, především ze strany neziskového sektoru. Předmětem kritiky se tak stávají některé nejasné a příliš široké formulace, které naopak mohou otevřít prostor pro obstrukce a účelové odmítání žádostí ze strany úřadů. Organizace přitom upozorňují, že případy tak-

Václav Havel a protestující během sametové revoluce [1]

zvaných šikanózních žádostí nejsou příliš početné. Naopak podle nich je častějším jevem odpírání informací, které jsou úřady ze zákona povinny poskytovat.

Výraznou skupinu kritiků tvoří i některé kraje. Ty např. nesouhlasily s absencí definice povinných subjektů. Zde rozpor přetrvává, neboť předkladatel uznává za postačující výklad judikatorní.[1] Argumenty odpůrců se zase opírají o zbytečné zatěžování soudů.

Blíže k omezení práva na informace

Asi nejvýraznější změnou je omezení práva na informace. Vkládá se nové ustanovení (Zneužití práva na informace), které se doplňuje jako výslovný důvod pro odmítnutí žádosti o informace. Doplňují se tak prostřednictvím demonstrativního výčtu skutkové podstaty, tedy dva nejtypičtější případy, a to podle dovoditelného účelu podané žádosti. Žádost bude možné odmítnout, jestliže dovoditelným cílem žadatele bude žádostí působit a) nátlak na osobu, jíž se týkají požadované údaje, nebo b) nepřiměřená zátěž povinného subjektu.

Podle tvrzení Oldřicha Kužílka, experta práva na informace, by ale v tomto případě bylo mnohem vhodnějším řešením v zákoně jako instruktivní normě konstruovat taxativní výčet (už např. z důvodu právní jistoty). Předkladatel pak tento postup odůvodňuje tím, že se vlastně jedná o výslovnou reflexi přístupu správné judikatury.[2] Navíc dle něj

SECRET

Political Leaders back call for freedom of information 'Our right to know'

The most substantial British campaign ever for freedom of information and a statutory "right to know" has been launched with such close and enthusiastic support from the leaders of all opposition parties that success at least in the longer term appears inevitable.

The Chairman of the 1984 Committee, Denis Wilson, read to a press conference to launch the Campaign for Freedom of Information on January 5 supportive letters from Neil Kinnock, David Steel, and David Owen, and almost 150 Members of Parliament and 50 Members of the House of Lords who supported the broad objectives of the campaign.

Neil Kinnock stated that: "A thriving democracy depends on clear, full information, fairly presented, for all our citizens. Information in the hands of power and in a free society free people should have maximum access to and control over that level."

"It was to emphasise both the importance of the issue itself and the commitment of the Labour Party to new freedom of information legislation which will strengthen Britain's democracy by requiring authorities to justify withheld information."

(The 1983 Labour Party Manifesto promised a Freedom of Information

"I welcome and support the 1984 Campaign... I emphasise the importance of the issue itself and the commitment of the Labour Party to freedom of information legislation."

Dr. Hon. Neil Kinnock

"I pledge the full support of my party... whoever needs information for any legitimate purpose should be able to get it unless there is some clear, specific and valid reason why not."

Dr. Hon. David Steel

"Government is too centralised, bureaucratic, and secretive, and is desperately in need of reform... the campaign could be the vehicle for this and has my best wishes."

Dr. Hon. David Owen

Individual activists in the campaign included Bernard Donoghue, former No. 10 Downing Street adviser; Harold Evans, former editor of The Times and The Sunday Times; Peter Jay, former U.K. Ambassador to Washington, and Chairman of the National Council for Voluntary Organisations; Michael Shanks, Chairman of the National Consumers' Association; Dame Elizabeth Ackroyd, former Director of the Consumers' Association, and now Chairman of the Patients' Association; and television campaigner Esther Rantzen.

The campaign's broad objectives are based by a drive to secure a statutory right of access to all information held by government and other public sector bodies, other than that for which specific statutory protection is provided, and to place on those bodies an obligation to disclose such information.

Thus the campaign is concerned with both national and local government and also with other public organisations and utilities. However, the campaign extends its objectives to organisations in the private sector, requiring a statutory obligation to grant access to and disclose such information "as may be required by the public interest."

Novinový článek ke kampani za svobodný přístup k informacím ve Velké Británii, rok 1984 [2]

nelze vyloučit ani jiné případy zneužití práva na informace. Oldřich Kužílek uvádí jako další výtku také to, že otázka zneužitelnosti práva by měla být vztažena pouze na informace, které se dotýkají soukromí samotného úředníka (např. typicky dotazy na plat).[3] Avšak nikoliv již dotazy ohledně splnění kvalifikačních předpokladů pro výkon služby nebo úkolu ve veřejném zájmu nebo např. ohledně vydání jiných rozhodnutí v obdobných případech.

Návrh také výslovně zakotvuje možnost povinného subjektu odmítnout poskytnout požadovanou informaci, jestliže ji tento subjekt nemá a nemá ani povinnost ji mít. Takové ustanovení dosud v zákoně chybělo, judikatura nicméně dovodila, že pro neexistenci informace lze žádost odmítnout z tohoto tzv. faktického důvodu. Povinný subjekt bude muset ovšem prokázat, že požadovanou informaci nemá (např. záznamem o výsledku jejího vyhledávání) a odůvodnit, že nemá zákonnou povinnost ji mít (žádost bude možné podle tohoto ustanovení odmítnout i v případě, že předpoklad dispozice informací povinným subjektem plyne ze smlouvy, povinnému subjektu však informace prokazatelně nebyla předána).

Kromě toho návrh dále uvádí důvod pro neposkytnutí informace, spočívající ve skutečnosti, že by poskytnutí informace mohlo ohrozit rovnost účastníků soudního, rozhodčího, správního nebo jiného obdobného řízení. Tato úprava má tak přispět k posílení rovného postavení účastníků soudního řízení, jež je garantováno čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Další možnost ochrany povinných subjektů

Jako příklad další změny, která cílí k prohloubení ochrany povinných subjektů je zavedení možnosti žádat zálohu na úhradu nákladů spojených s mimořádně rozsáhlým vyhledáním informací. Výše zálohy nebude moci přesáhnout 60 % odhadovaných nákladů spojených s mimořádně rozsáhlým vyhledáváním informací, současně však nebude smět být vyšší než 2000 Kč. Dle předkladatele totiž v praxi dochází často ke zbytečným administrativním nákladům povinných subjektů.

Předkladatel v souvislosti s tímto opatřením „zastopování“ zálohy a omezení zálohy jen na případy mimořádně rozsáhlého vyhledání informací také předpokládá, že tak bude minimalizováno riziko zneužití předmětného ustanovení ze strany povinného subjektu. Jinými slovy vlastně tvrdí, že opatření míří i na ochranu žadatelů o informace. Navíc je ustanovení koncipováno jako oprávnění a nikoliv povinnost povinného subjektu.

Lze tedy říct, že novela stanoví dvě pojistky proti zneužití tohoto institutu vůči žadateli: a) limitace zálohy a b) možnost žadatele napadnout výši zálohy stížností. Také tento institut zálohy vzbudil nesouhlasný postoj některých krajů. Například Kraj Vysočina navrhuje bez náhrady vypustit, neboť neřeší problém, naopak se stává přítěžující skutečností; oproti tomu např. Moravskoslezský kraj zase zálohy vítá a požaduje zvýšit jejich horní limit.

Procesní opatření – prodloužení některých lhůt a vybrané další změny

Novela zákona obsahuje také některé zásadní procesní změny. Především se navrhuje prodloužení některých lhůt; například 15denní lhůta pro rozhodnutí o odvolání bude nahrazena obecnou 30denní lhůtou podle správního řádu, 10denní lhůta, o níž lze prodloužit základní lhůtu pro vyřízení žádosti, bude nahrazena 15denní lhůtou apod.

Oldřich Kužílek se také proti této části vyhradil s tím, že současná úprava lhůt je zhruba průměrná a ve srovnání s okolními státy přiměřená. Riziko navíc vnímá v jakémkoliv výraznějším „uvolnění“ tohoto zákona, které bude podle jeho zkušenosti „nahrávat“ zneužívání k obstrukcím ze strany úřadů – zákon by měl především dle jeho slov vždy „tlačit určitým směrem“.

Mezi další změny pak lze zařadit: obecné zrušení povinnosti pořizovat záznam o poskytnutí informace; povinná doba zveřejnění poskytnuté nebo doprovodné informace alespoň po dobu 3 let. Z nahlížení do spisu o žádosti o informace budou navíc vyloučeny informace, jejichž poskytnutí je předmětem žádosti, ale povinný subjekt jejich poskytnutí odmítl, a osobní údaje osoby, která by mohla být přímo dotčena poskytnutím požadované informace, s výjimkou těch, které musejí být žadatelem podle obsahu žádosti již známy.

Ilustrační foto [3]

Poznámky

- [1] Předkladatel shledal nemožným nalézt vhodné řešení, které by se setkalo se souhlasem všech připomínkových míst, proto raději prozatím od záměru definovat pojem „veřejná instituce“ upustil. Navíc upozornil, že stejně bude nutné přistoupit k revizi zákonného vymezení povinných subjektů v souvislosti s implementací směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1024 ze dne 20. června 2019 o otevřených datech a opakovaném použití informací veřejného sektoru.
- [2] Důvodová zpráva zmiňuje zejména rozsudky Nejvyššího správního soudu č. j. 9 Ans 7/2012-56 a č. j. 8 As 55/2012-62. Příkladem může být situace, kdy byl informační zákon použit jako určitá odvěta ze strany žadatele. Soudy ovšem upozornily, že je vždy třeba posuzovat každou situaci výlučně individuálně (a proto ani nelze v zákoně podrobnější znaky zneužívání práva na informace definovat).
- [3] Ke kolizi práva na přístup k informacím s právem na ochranu soukromí se vyjádřil Ústavní soud v tzv. „platovém nálezu“, sp. zn. IV. ÚS 1378/16 (a dále nálezu sp. zn. IV. ÚS 1200/16), který stanovil podmínky, za kterých výkon práva na informace nemusí být uspokojen, neboť v daném konkrétním případě převládá zájem na ochranu soukromí.

Zdroje

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů. (https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_column=1&p_p_col_count=3&material_WAR_odokkpl_pid=KORNAXS9ZHP9&tab=detail).

Záznam rozhovoru Českého rozhlasu s Adamem Furkem, zástupcem ředitelky odboru veřejné správy, dozoru a kontroly MVČR a Oldřichem Kužilkem, poradcem pro otevřenost veřejné správy ze dne 14. října 2019. (<https://program.rozhlas.cz/zaznamy#/plus/48/2019-10-14>).

- Vláda podpořila novelu zákona o svobodném přístupu k informacím. (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vlada-podporila-novelu-zakona-o-svobodnem-pristupu-k-informacim/1808704>).
- Vláda podpořila největší omezení práva na informace od roku 1989. <https://www.rekonstrukcestatu.cz/cs/archiv-novinek/vlada-podporila-nejvetsi-omezeni-prava-na-informace-od-roku-1989>
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 1200/16
- Nález Ústavního soudu ze dne 17. října 2017, sp. zn. IV. ÚS 1378/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 31. října 2007, sp. zn. III. ÚS 374/06.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. června 2012, č. j. 9 Ans 7/2012-56.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. října 2014, č. j. 8 As 55/2012-62.

Fotografie

- [1] Václav Havel a protestující během sametové revoluce, rok 1989, autor: MD, zdroj: wikimedia.commons, CC-BY-SA-3.0.
- [2] Novinový článek ke kampani za svobodný přístup k informacím ve Velké Británii, rok 1984, autor: Katherine Gundersen, zdroj: wikipedia.org, CC BY-SA 4.0
- [3] Ilustrační foto, autor: Nick Youngson, zdroj: picserver.org, CC BY-SA 3.0

SLEDUJTE AKCE CENTRA A DALŠÍCH INSTITUCÍ

Naše aktivity naleznete zde.

Sekce „Chystá se“ přibližuje, co plánují jiné instituce. Zobrazte ji zde.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Aneta Frodlová

Vnitrostátní právo

- Bartoň, M.: Právo na odpor jako ústavně zaručené právo a jeho specifika. *Právní obzor* 4/2019.
- Bělohávek, A. J.: Jiné výdělečné činnosti státních zaměstnanců: výkon činnosti rozhodce zaměstnancem státní správy a ve srovnání s dalšími činnostmi (znalecká činnost, tlumočnická činnost aj.). *Časopis pro právní vědu a praxi* 3/2019.
- Dostalík, P.: The Place and Significance of the Old Roman Institute of the „lex Rhodia de iactu“ in the Czech Civilian Tradition. *Časopis pro právní vědu a praxi* 3/2019.
- Fryšták, M.: Znalecký posudek, jeho význam a hodnocení v trestním řízení. *Trestněprávní revue* 9/2019.
- Havelková, R. – Jirásko, J.: Využití metody pachové identifikace v trestním řízení. *Trestněprávní revue* 9/2019.
- Jalč, A.: Trestnoprávna ochrana spoločnosti pred terorizmom – český a slovenský pohľad. *Právní obzor* 4/2019.
- Krajáč, A.: Materiálne jadro ústavy a imperatív nezmeniteľnosti. *Právní obzor* 4/2019.
- Pudilová, A.: Nestrannost soudce při dokazování v trestním řízení. *Trestní právo* 3/2019.

Skupin, Z. J.: Zahlazení odsouzení jinou osobou nežli soudcem? *Trestní právo* 3/2019.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

První posudek vydaný podle Protokolu č. 16 k Úmluvě (Právní uznání náhradního mateřství ze zahraničí). *Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva* 4/2019.

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

- Baar, V. – Solik, M.: The Russian Orthodox Church: An Effective Religious Instrument of Russia's „Soft“ Power Abroad. The Case Study of Moldova. *Acta Politologica* 3/2019.
- Cukie-Sygule, M. – Wajzer, M.: An evolutionary game theory approach to cooperation among political elites. *Acta Politologica* 3/2019.
- Jančíková, N.: Propuštění Oleha Sencova: První krok k míru? *Mezinárodní politika*. 24. 9. 2019.
- Pazič, M.: V4 v Bielom dome. *Mezinárodní politika*. 1. 10. 2019.
- Skulínek, M.: Diskurz slovenských politických stran k evropské integraci od sametové revoluce do voleb v roce 1998. *Acta Politologica* 3/2019.
- Stránská, L.: Politická, ekonomická, normativní? Zahraničněpolitické roviny EU v jejím vztahu s Jihoafrickou republikou. *Acta Politologica* 3/2019.

AKTUÁLNĚ ZE SVĚTA LIDSKÝCH PRÁV

Sledujte náš Facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

Centrum pro lidská práva
@Centrumlidskaprava

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Vystudoval právo a ekonomii, poté pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. Rovněž působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Mgr. Katarína Hukelová: Vyštudovala Právnickou fakultu BVŠP v Bratislave. Po skončení štúdií pracovala ako advokátska koncipientka a neskôr ako právnička v mimovládnom sektore. V súčasnosti pôsobí ako právnička a členka osobitnej poradnej komisie pre infozákon na Ministerstve spravodlivosti SR.

Mgr. et Mgr. Nikola Klímová: Vystudovala magisterské obory mezinárodní vztahy a právo na Univerzitě Karlově. Nyní studuje mezinárodní právo na Cambridge University. Zajímá se o mezinárodní trestní právo, investiční arbitráž a lidská práva. Působí v advokacii v Praze.

Barbora Valíková: Barbora studuje doktorský program v oboru politické vědy na Středoevropské univerzitě. Magisterské studium mezinárodních vztahů absolvovala na Masarykově univerzitě a semestr strávila na University of Essex. Specializuje se na problematiku řešení konfliktů, rekongiliaci a recidivu válek.

Zuzana Malá: Zuzana studuje prvním rokem magisterský obor právo a právní věda na Masarykově univerzitě v Brně a také bakalářský obor mezinárodní vztahy na FSS téže univerzity. Zajímá ji především problematika lidských práv v oblastech Afriky a Latinské Ameriky a teorie konfliktu.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, LL.M

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií MU. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace na UC Berkeley. V létě přednáší na Shandong University v Číně. Hubert je členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Mgr. et Mgr. Eva Drhlíková: Eva absolvovala Právnickou fakultu a Fakultu sociálních věd UK. V minulosti působila jako právnička v Organizaci pro pomoc uprchlíkům. V současné době působí jako interní doktorandka na Institutu mezinárodních studií FSV UK.

Karolina Michková: Karolina je studentkou třetího ročníku na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Zajímá se o Evropský soud pro lidská práva a mechanismus ochrany lidských práv v rámci Evropy.

Sabina Škrobánková: Sabina je studentkou druhého ročníku na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Zajímá se o mezinárodní spolupráci v oblasti lidských práv se zaměřením na Francii a také o mediaci.

Tereza Žuffová – Kunčová: Tereza je studentkou třetího ročníku na Právnické fakultě Masarykovy univerzity, zajímá se o ochranu lidských práv v Evropě a současnou politickou situaci v EU.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Nela Černotová

Nela studuje právo na Právnické fakultě UK a zajímá se o mezinárodní právo a ochranu lidských práv. Strávila jeden semestr na univerzitě v Mexiku, kde také absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Stážovala dále na Ministerstvu zahraničních věcí ČR, u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii a u Evropského soudu pro lidská práva. Je členkou Správní rady Amnesty International Česká republika.

Stážisté:

Martin Pracný: Martin je studentem posledního ročníku práva na právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Působí také jako praktikant v advokátní kanceláři zabývající se azylovým právem. Zajímá se především o byznys a lidská práva a o mezinárodní politiku. Během studií strávil v rámci programu Erasmus+ jeden akademický rok v polské Poznani, kde studoval na právnické fakultě.

Bc. Dominika Beňková: Dominika je magisterskou studentkou Európskych štúdií na Fakulte sociálnych štúdií MU. Zaujíma sa predovšetkým o ľudské práva v medzinárodnej politike, ochranu ľudských práv v rámci Európskej únie a dodržiavanie práv detí. Vo voľnom čase sa venuje dobrovoľníctvu, najmä pomoci deťom s mentálnym postihnutím či deťom zo znevýhodnených skupín.

Bc. Aneta Boudová: Aneta je absolventkou dvouoboru Mezinárodní vztahy a Evropská studia na Fakultě sociálních studií v Brně. Svou bakalářskou práci se zaměřila na institut posílené spolupráce v EU a na nově vznikající Úřad evropského veřejného žalobce. Zároveň již třetím rokem studuje právo na Právnické fakultě v Brně. Zajímá se především o evropskou integraci a politiku, evropské právo a vliv lidských práv v mezinárodní politice.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na PrF MU a lidská práva a demokratizaci na EIUC v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, na ESLP a u VOP. Působí na NSS jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Stážisté:

Eva Dokoupilová: Eva studuje Mezinárodní vztahy a Evropská studia na Masarykově univerzitě. Stážovala na lidskoprávním odboru MZV ČR. Zajímá se především o volební pozorovatelství a o vztah ČR k lidským právům.

Aneta Frodllová: Aneta studuje třetím rokem magisterský studijní obor na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Dlouhodobě se zajímá především o ochranu lidských práv, jak v českém kontextu, tak mezinárodním.

Bc. Zdeněk Nevřivý: Zdeněk studuje právo na Masarykově univerzitě. Mimo to je čerstvým absolventem mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních studií. Zajímá ho působení České republiky v Radě OSN pro lidská práva.

Gabriela Štvrtňová: Gabriela studuje politologii a žurnalistiku na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Dosud stážovala v českých médiích, a to v Hospodářských novinách a brněnské redakci ČTK. Zajímá se o českou politiku a lidská práva nejen v kontextu České republiky.

Mgr. Zuzana Zajíčková: Zuzana vystudovala právo v Praze a ve Štrasburku (Erasmus). Byla aktivní v rámci spolkové činnosti. Zajímají ji lidská práva a cizinecké právo, nyní pracuje v oblasti legislativy na Ministerstvu vnitra ČR.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokracii

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černotová,
Lucie Nechvátalová Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Michal Oščipovský | ISSN 1804-2392.